

Osho'nun "Kader ve Özgürlük" Konusundaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi

 Muhammet Yıldız^{a*} Metin Yurdağür^b

Özet

Bu makale, Osho'nun kader ve özgürlük kavramlarına ilişkin özgün felsefi yaklaşımını, tarihsel, bilimsel ve varoluşsal bağlamlarda kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Kader genellikle "insan yaşamının önceden belirlenmiş olduğu" düşüncesiyle ilişkilendirilirken, özgür irâde "bireyin bu belirlenmişlik karşısında seçim yapabilme kapasitesini" ifade eder. Osho, bu iki kavramı kendine özgü bir yaklaşımla yorumlayarak, insanın özgür irâde sahibi olmasını bilinçsel farkındalık üzerinden yeniden tanımlamaktadır. Ona göre, insan yalnızca fiziksel ve biyolojik koşulların belirlediği mekanik bir varlık olmayıp, her an kendi özünü gerçekleştirme (yaratma) potansiyeline sahiptir.

Nöroloji, genetik ve biyokimya alanlarındaki yeni bilimsel gelişmeler, insan davranışlarının büyük ölçüde biyolojik süreçler ve çevresel faktörler tarafından belirlendiğini iddia ederek "özgür irâde" kavramını sorgulamaktadır. Osho ise, mekaniklik ifade eden bu yaklaşımların riskleri konusunda uyarıda bulunmakta, insanın bilinç düzeyindeki farkındalıkla bu belirlenimlerden sıyrılabileceğini öne sürmektedir. Osho'ya göre özgürlük, yalnızca bireyin fiziksel ya da toplumsal kısıtlamaları aşması değil, aynı zamanda kendi varoluşunu yaratıcı bir tarzda şekillendirmesi anlamına gelir.

Bu bağlamda çalışmamızda, Osho'nun kader konusuna yaklaşımı, özgürlük anlayışı ve determinist düşüncelerin insan özgürlüğü üzerinde oluşturduğu riskler incelenmektedir. Bunun yanında araştırmamızda Osho'nun, insanın sorumluluğu ve özgürlüğü arasındaki ilişkiyi ön plana çıkararak, "öz" ve "kişilik" kavramlarına yaklaşımı ve özgür irâde konusunda bilinçsel farkındalığın önemine yaptığı vurgu ele alınmaktadır. Ayrıca onun varoluş felsefesinin temel problematığı olan "varlık ve öz" tartışmalarına yaklaşımını, varoluş felsefesini nasıl değerlendirdiğini, insanın varoluşsal sorumluluğunu ve yaratıcı potansiyeline ilişkin olarak ortaya koyduğu görüşlerin ifade ettiği değeri kelâm açısından tespit etmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Kader, Özgürlük, Bilinç, Varoluş, Öz, Kişilik, Osho.

Evaluation of Osho's Views on "Destiny and Freedom"

Abstract

This article comprehensively analyses Osho's unique philosophical approach to the destiny and freedom in historical, scientific, and existential contexts. While destiny is usually associated with the idea that 'human life is predetermined', free will refers to 'the individual's capacity to make choices in the face of this predetermination'. Osho interprets these two concepts uniquely and redefines human freedom through conscious awareness. According to him, humans are not merely mechanical beings governed by physical and biological conditions but possess the potential to realize (or create) their essence at any moment.

^aDoktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kalam, Anabilim Dalı/Phd Student, Kastamonu University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Kalâm, Kastamonu, Türkiye

Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kalam, Anabilim Dalı/Phd Student, Kastamonu University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Kalâm, Kastamonu, Türkiye

*Sorumlu Yazar/ Corresponding Author
İletişim/Contact:
muhammety673@gmail.com

Geliş Tarihi/ Date Received: 24/01/2025
Kabul Tarihi/Date Accepted: 28/03/2025
Yayın Tarihi/ Date Published: 31/03/2025

Atıf: Yıldız, Muhammet-Yurdağür, Metin. "Osho'nun "Kader ve Özgürlük" Konusundaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Mart 2025),95-121.

Web:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuifd>
mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0 International License.

New scientific developments in neurology, genetics and biochemistry question the concept of 'free will', claiming that biological processes and environmental factors largely determine human behavior. On the other hand, Osho warns of the risks of these mechanistic approaches and suggests that human beings can be freed from these determinations through awareness at the level of consciousness. According to Osho, freedom means overcoming physical or social constraints and creatively shaping one's existence.

In this context, this study analyses Osho's understanding of destiny, freedom, and the risks that determinist approaches pose to human freedom. Furthermore, we explore his emphasis on the relationship between human responsibility and freedom, his approach to "essence" and "personality," and the importance of conscious awareness in discussions of free will. In addition, an attempt will be made to determine his approach to the discussion of 'existence and essence', which is the fundamental problem of existential philosophy, his evaluation of existential philosophy, and the value of his views on existential responsibility and creative potential of human beings in terms of theology.

Keywords: Kalām, Destiny, Freedom, Consciousness, Existence, Essence, Personality, Osho.

Giriş

Kader, irâde ve özgürlük kavramları, insanlığın varoluşsal sorgulamalarında merkezî bir rol oynaya gelmiştir. Geçmişten günümüze kadar, bu kavramlar farklı kültürlerde, felsefi sistemlerde ve dini inanışlarda derinlemesine tartışılmıştır. İslâm tarihi dikkate alındığında, farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, kader kavramı genellikle "insan yaşamının önceden belirlenmişlikle şekillendiği" fikriyle ilişkilendirilirken; irâde ve özgürlük, "bireyin bu belirlenmişlik karşısındaki seçimlerini ve karar alma yetisini" ifade etmektedir. Ancak bu kavramlar, tarihsel bağlamda çoğunlukla birbirine zıt olarak ele alınmış ve birer düşünsel çatışma şeklinde değerlendirilmiştir.

Modern bilimsel gelişmeler, kader ve özgürlük tartışmalarını yeni bir boyuta taşımıştır. Özellikle nörobilim, genetik ve biyokimya gibi disiplinler, insan davranışlarının büyük ölçüde biyolojik mekanizmalar ve çevresel faktörler tarafından şekillendiğini öne sürerek, özgür irâde kavramını yeniden tartışmaya açmıştır.¹ Bu bağlamda, özgür irâdenin bir yanılsama olduğu veya sınırlı bir alanda işlev gördüğü yönündeki iddialara cevap verilmesi, insanın ceza veya mükafatla karşılaşmasının ön koşulu olan tercih etme gücünün temellendirilmesi, kelâm açısından dikkate değer bir husus olarak karşımızda durmaktadır. Yapılan tartışmalar ve bilimsel gelişmeler

¹ Bu konu ile ilgili detaylı bilgi almak için bakınız. Mehmet Ödemiş, *Kelâmî Açıdan Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020); Nursena Çetingül, "Benjamin Libet'in "Özgür İrade Deneyi", Bilimsel Eleştirileri ve Kelâmî Perspektifi", *Kader Dergisi*, 21/1 (2023), 320-349; Berat Sarıkaya, *Genlere Müdahale-İlahi Kader İlişkisi ve Doğurduğu Bazı Teolojik Problemler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013); David Eagleman, *Incognito*, çev. Zeynep Arık Toza (İstanbul: Domingo Yayınları, 2020); Enis Doko, "Çağdaş Nörobilim ve Dini Tecrübe: Nöroteolojik Tezler Bir Zihinsel Durum Olan Tanrı İnancını Yanlışlayabilir mi?", *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi*, 1/2 (2018), 211-226; Mustafa Köylü, Cemil Oruç, "Dini İnancın Temellerinin Bilimsel ve Teolojik Değerlendirmesi: Nöroteoloji", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 25/2 (2021), 547-560.

kelâmın temel problemlerinden birisi olan kader ve irâde konusunun güncel veriler dikkate alınarak tekrardan ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Nöroloji, nöropsikoloji, nöroteoloji, biyokimya ve genetik biliminin kader ve irâde konusunda farklı yaklaşımlara kapı aralaması, bu konudaki risklere dikkat çekmesi ve uyarılarda bulunması açısından Osho'nun² görüşlerinin değerlendirilmesinin alana katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Nitekim Osho, bu tür bilimsel yaklaşımların bireyin özgürlük kapasitesini tehdit ettiğini düşünmekle birlikte, bilincin bu mekanik belirlenimlerin ötesine geçebilecek bir alan sunduğunu ifade etmektedir.³

Modern bilimsel gelişmeler felsefî açıdan ele alındığında, Osho'nun kader ve özgürlük anlayışı, varoluşçu düşüncenin temelleriyle de örtüşmektedir. Varoluşçu filozoflar, insanın özünü önceden belirlenmiş bir yapı olarak değil, bireyin kendi seçimleri ve eylemleriyle yaratılan bir süreç olarak görmüşlerdir. Osho "bilinç ve farkındalık" kavramlarını insan özgürlüğünün merkezine yerleştirerek probleme özgün bir katkı sunmaya çalışmaktadır. Nitekim ona göre insan, sadece kendi kararlarının sonuçlarından sorumlu olmakla birlikte aynı zamanda bu kararlarla kendi "özünü" de oluşturmaktadır.⁴

Bu makalede Osho'nun, kader ve özgürlük anlayışı sistematik bir şekilde ele alınarak, modern bilimsel yaklaşımlar ve felsefî tartışmalar bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır. İlk olarak, kader kavramıyla ilgili genel bilgiler verilecek, sonrasında Osho'nun kader ve insan doğasına ilişkin görüşleri incelenecek; ardından özgürlük kavramı ve bilincin özgürlük üzerindeki etkisi detaylandırılacaktır. Ayrıca, modern bilim ve onun insan davranışlarını açıklama konusundaki yaklaşımı ele alınacak, Osho'nun bu gelişmelere yönelik eleştirileri analiz edilecektir.

1. Kader Kavramı ve Bu Konudaki Farklı Görüşler

Sözlükte: "Yaratmak, planlamak, ölçülü yapmak, bir şeyin şeklini ve niteliğini belirlemek"⁵ anlamlarına gelen kader, dini bir terim olarak: "Olacak şeylerin zaman ve mekânını, evsâf ve havâssını ve sâir tefâsilini Allah'ın bilip ezelde takdîr ve tahdîd etmesi"⁶ şeklinde tanımlanmıştır.⁷ Kişinin "kader, irâde ve özgürlük" kavramlarına yüklemiş olduğu anlam durumuna göre, bu kavramın tanımı da farklılaşmaktadır.

² Gerçek ismi "Chandra Mohan Jain" olan Osho, 1931 yılında Hindistan'ın Madhya Pradesh eyaletine bağlı Kuchwada köyünde doğmuş ve 1990 yılında Hindistan da ölmüş mistik ve spiritüel bir düşünürdür.

³ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, çev. Işıl Ölmez (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2022), 128-130.

⁴ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 122-156.

⁵ Yusuf Şevki Yavuz, "Kader", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/58-63.

⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm Dersleri* (İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1339-1342), 315.

⁷ Kader kavramına yüklenen anlamlar için bakınız. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, tahk. Fethullah Huleyf (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2000), 234; Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *el-Lüma' fi'r-Reddi alâ Ehli'z-Zeyg ve'l-Bida'*, tahk. Richard M. Frank (Beyrut: Dârü'l-Meşrik, 1999), 85; İmam Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-İtikâd*, tahk. İbrahim Ağâh Çubukçu ve Hüseyin Atay (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 156.

“Kader/takdir” kavramları, Kur’ân-ı Kerîm’de genel olarak, “ölçülü yapma⁸, ölçülü yaratma⁹ ve tabiatın düzenli işleyişi ile ilgili kuralları belirleme”¹⁰ gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹¹ Bu bağlamda ise kader: “Allah’ın varlıkları, tabiatı ve onun işleyişini bir ölçüye ve düzene göre yaratmasını” ifade etmektedir.¹² Tabiatın ölçülü bir şekilde işleyişini ifade eden kader, “belirli ve kesin” iken; insanın, Allah ve diğer varlıklarla olan ilişkisinde kendi tercihiyle karar vermesi “kesinleşmemiş ve belirlenmemiş” kader olarak açıklanabilir.¹³

Âlemdede insan dışındaki bütün varlıkların Allah’ın emrine uyması ve O’nun karşısında boyun eğmesi söz konusudur. Nitekim Allah, bir şeyi yaratmayı murâd ettiğinde onun içerisinde barındırdığı kabiliyeti ve mâhiyeti de var eder. Böylece var olan her şey, bir düzen ve ölçü içerisinde evrende etkin rol oynamaya başlar. Allah’ın ezeli ilmi ile belirlediği, kudret ve irâdesi ile var ettiği her şey, O’nun emrine ve kanunlarına uygun hareket etmektedir.

Kur’ân’da tabiatın, Allah’ın buyruğu ve emri üzere koymuş olduğu kanunlara uygun olarak hareket etmesi; “Geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü kısaltarak geceye katan O’dur. Her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunan da O’dur. İşte sizin rabbiniz Allah budur; mutlak hüküm ve hükümler O’nundur.”¹⁴ şeklinde ifade edilmiştir. Bu durumun tek istisnası kendisine sunulan seçeneklerden birisini “tercih etme gücü” verilen insandır.¹⁵ İnsanın tercih etme potansiyeline göre yaratılmış olduğu gerçeği ise; “İnsan nefsine ve ona kabiliyetler verene; ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene andolsun ki, nefsini arındıran kimse kurtuluşa ermiştir. Onu kötülöklere boğan da ziyân etmiştir.”¹⁶ ayetinde açıkça belirtilmiştir.

Kader konusuna, Allah’ı, insanı, tabiatı ve diğer canlıları ilgilendirmesi bakımından farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur. Bu konunun çözümünde Allah’ın insan, tabiat ve diğer canlılar ile kurduğu ilişkiye bütüncül açıdan yaklaşmak önemli bir husustur. Kader ile ilgili tartışmalara Allah’ın ilim, irâde ve kudret sıfatlarından yola çıkarak yaklaşmak, mâhiyet itibariyle metafizik konuları içermesinden dolayı, sorunun çözümünü güçleştirmektedir.¹⁷ Meseleye adalet, insanın özgürlüğü, fiillerinin doğuracağı sonuçlar ve sorumluluk gibi konuları içeren ahlâkî yönden yaklaşmak ise, bu probleme çözüm üretme noktasında, konuyu metafizik açıdan ele almaya göre daha kolay gözükmektedir.¹⁸

⁸ el-A’lâ 87/2-3.

⁹ el-Kamer 54/49; el-Furkân 25/1-2.

¹⁰ Yûnus 10/5; el-En’âm 6/96.

¹¹ Yavuz, “Kader”, 24/58-63. Detaylı bilgi için bakınız. Şerafeddin Gölcük, *Bâkıllâni ve İnsanın Fiilleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 219.

¹² İlhami Güler, *Dine Yeni Yaklaşımlar* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), 120.

¹³ İlhami Güler, *Allah’ın Ahlâkiliği Sorunu* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 98.

¹⁴ Fâtır 35/13.

¹⁵ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur’an*, çev. Alparslan Açıkgenç (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 61.

¹⁶ eş-Şems 91/7-10.

¹⁷ Ömer Aydın, “Kur’an’da Kader ve Özgürlük”, *Kur’an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (Şubat 1998), 79.

¹⁸ Şaban Ali Düzgün, *Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan* (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 69.

Kelâm tarihinin ilk dönemleri incelendiğinde, insan fiillerinin ortaya çıkmasında farklı yaklaşımlar olsa da genel olarak iki temel görüş karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşlerden birincisi, fiillerin meydana gelmesinde insanın herhangi bir gücünün olmadığını, fiillerin ilâhî irâde ve kudret ile meydana geldiğini iddia eden cebrî anlayıştır.¹⁹ Bu görüşe göre fiilin meydana gelmesinde insan pasif durumdadır. İkinci görüş ise, fiillerin meydana gelmesinde ilâhî irâde ve kudretin etkin olmadığını, yani fiilin insanın kendi irâde ve gücüyle meydana geldiğini savunan kaderî anlayıştır.²⁰

İlk dönem kader tartışmalarında Hasan el-Basrî'nin (ö. 110/728)²¹ görüşleri de önemli bir yere sahiptir. Allah'ın kudretinin, irâdesinin ve ilminin söz konusu olduğu yerlerde kader kelimesi Allah'ın kontrolünü ve O'na bağlılığı ifade etmektedir. Genel anlamıyla kader, takdîr etmeyi ifade ederken; farklılık kişinin kader anlayışının pratik olarak onun yaşamına yansımada karşımıza çıkmaktadır. Hasan el-Basrî, pratik olarak ahlâkî determinizmi ve kişinin seçimlerinden sorumlu tutulmasını engelleyici bir kader anlayışını eleştirmekte ve Allah'ın mutlak manada kudret ve irâde sahibi olmasını kabul ederek özgür irâdeyi ifade eden bir anlayışı benimsemektedir.²²

Sistematik dönem kelâm ekollerinden Mâtürîdîliğin "kulun fiili irâde etmesine binaen Allah'ın fiili yaratması" şeklinde özetlenebilecek, "hikmet anlayışına" dayalı, cüzî irâde ve küllî irâde görüşü,²³ İmâm Eş'ârî'nin (ö. 324/935-936)²⁴ "kulun fiillerinin tamamen Allah'ın kudreti ile meydana gelmesi" şeklinde özetlenebilecek, "kudret anlayışına" dayalı "kesb görüşü" ve Mu'tezile'nin "kul, fiillerini kendi irâdesi ve kudreti ile yapar" şeklinde özetlenebilecek "adalet anlayışlarına" dayanan görüşleri, kader anlayışı ve kulların fiilleri konusundaki temel İslâmî yaklaşımları göstermektedir.²⁵

Mâtürîdîlerin "kulun fiili irâde/kesb etmesi ve buna uygun olarak Allah'ın fiili yaratması" fikri, Allah'ın 'ilim' sıfatını öncelemelerinin bir sonucudur. Eş'ârîlerin görüşü ise Allah'ın ilim

¹⁹ Detaylı bilgi için bakınız. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, 258-261; Muhammed b. Abdurrahman eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, tahk. Ahmed Fehmi Muhammed (Kahire: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, 1992), 83-85; Şehmus Bayler, *İslam Düşüncesinde İlk Kaderiler veya Mu'tezili Düşüncenin Teşekkül Süreci*, (Van: Van Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 98-100; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmine Giriş* (İstanbul: Damla Yayınevi, 1993), 283-294. Metin Yurdağür, *Kelâm Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 130-131.

²⁰ Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsîd*. Tahk. Abdullah Necati (İstanbul: Şirket-i Sahâfiye, 1881), 237-240; Muhit Mert, *Kelâm Tarihinin Problemleri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 28-34; Muhammet Yıldız, *Çerkesizâde Mehmed Tefvik Efendi'nin Kelâmî Görüşleri* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 76.

²¹ Detaylı bilgi için bakınız. Muhammed b. Abdurrahman eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 97-99; Süleyman Uludağ, "Hasan-ı Basrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/291-293.

²² Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, *Talbisü İblis*, tahk. Seyyid el-Cümeylî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 233-235; Julian Obermann, "İslam'ın İlk Döneminde Politik Teoloji", çev. Muhit Mert, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 4/2 (2006), 120-121.

²³ Sıddık Korkmaz, "İnsan Fiillerinin Yaratılması Problemi-Kulların Fiilleri ve Yedi Mezhep Risâlesi Örneği", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41/41 (2016), 25.

²⁴ Detaylı bilgi için bakınız. İrfan Abdülhamîd Fettâh, "Eş'ârî, Ebü'l-Hasan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/444-447.

²⁵ Detaylı bilgi için bakınız. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhid*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İsam Yayınları, 2014), 343-396; Muhammed İhsan Oğuz, "*el-Bürhân ve'l-İkân fi Beyân-ı Irâde-i Cüz'îyye-i İnsân*" (Kastamonu: Muhammed İhsan Oğuz Vakfı Oğuz Yayınları, 2024); Muhammed İhsan Oğuz, "*Kitâbu'l-Kazâ ve'l-Kader*" (Kastamonu: Muhammed İhsan Oğuz Vakfı Oğuz Yayınları, 2018).

sıfatından çok O'nun kudret ve irâde sıfatlarını öncelermelerinden kaynaklanmaktadır.²⁶ Bu bağlamda Eş'ârîler'e göre "teklîf-i mâ lâ yutâk" câiz görülürken; Mâtürîdiler ise insanlara güç yetiremeyecekleri şeyleri yüklemeyi câiz görmezler.²⁷

Eş'ârî anlayışta her ne kadar nihai anlamda insan fiillerini yaratan Allah olsa da insanın determinist bir anlayış içinde ele alınması kabul edilmemektedir. Nitekim determinist anlayış, insanı gerçek anlamda fiillerinin sorumlusu kılmayı engellemektedir. Bu noktada Eş'ârîler, iki aşırı uç olarak görülen "kaderî ve cebrî görüş" arasında, "Kâdir-i Mutlak ilâh anlayışını" koruyarak uzlaşmacı bir tavır benimsemektedirler.²⁸ Kaderî ve cebrî görüş arasında uzlaşmacı bir tavır sergileyen İmâm Mâtürîdî (ö. 333/944)²⁹ ise istitâatın (fiillere ilişkin güç) eylemden önce ve eylemle birlikte var edildiğini iddia etmektedir. Eylemden önce verilen istitâat, fiili gerçekleştirmek için lâzım olan niteliklerin varlığını ve sağlamlığını ifade eder. İnsanın fiillerinde sorumlu olmasının temelinde ona bu gücün verilmesi bulunmaktadır.³⁰ İnsan, iyi ve kötü fiilin ahlâkî nitelik kazanmasının sebebi olan, Allah'ın kanunları çerçevesinde, cüzî irâdesi ile önündeki alternatiflerden birini seçer ve sorumlu olur.³¹

Kader konusunda yukarıda özetlenen temel görüşlerin yanında farklı görüşler de bulunmaktadır.³² Bu hususta yapılan tartışmalar birçok farklı konuyu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kader ve kulların fiilleri hakkında yapılan tartışmalarla bağlantılı olan hususlar kelâmî eserlerde "ta'dîl ve tecvîr"³³, "tevfîk ve hızlân"³⁴, "tevlîd, tevellûd ve mütevellidât"³⁵, "salâh-aslah"³⁶ ve "hüsün ve kubuh"³⁷ başlıkları altında incelenmiştir.

Mutlak anlamda kudret, irâde ve ilim sahibi olan Allah, insanı fiillerinden sorumlu tutmaktadır. İnsanın her eyleminden sorumlu olduğu Kur'an-ı Kerîm'de; "Kim zerre miktarı

²⁶ Güler, *Dine Yeni Yaklaşımlar*, 115-117.

²⁷ Mehmet Kalaycı, *Tarihsel Süreçte Eşarilik ve Maturidilik İlişkisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 331-334.

²⁸ İrmeli Perho, "İnsan Kendi Kaderini Seçer: İbn Kayyım el-Cevziyye'nin Kader Anlayışı", çev. Temel Yeşilyurt, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/17 (2001), 307.

²⁹ Detaylı bilgi için bakınız. Bekir Topaloğlu, "Mâtürîdî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/151-157.

³⁰ Muammer Esen, "Mâtürîdî'nin Bilgi Kuramı ve Bu Bağlamda Onun Alem, Allah ve Kader Konusundaki Görüşlerinin Kısa Bir Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49/2 (2008), 55.

³¹ Şerafeddin Gölcük, "İnsan ve Kaderi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1986), 22.

³² Detaylı bilgi için bakınız. Ömer Aydın, *İslâm Kelâmında Kader* (İstanbul: DBY Yayınları, 2024); İlyas Çelebi, *İnsan İradesi ve Kudret-i İllâhiyye Bağlamında Kader Mes'elesi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014).

³³ Kâdi Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûl-i Hamse*, tahk. Abdulkerim Osman (Kahire: Mektebetü'l Vahbe, 1965), 278-283; Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, 245-250; Mustafa Sinanoğlu, "Ta'dîl ve Tecvîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/366-368.

³⁴ Kâdi Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûl-i Hamse*, 290-295; Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, 255-260; Hülya Alper, "Tevfik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/8-9; İlyas Çelebi, "Hızlân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 17/419-420.

³⁵ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, 160-162; Sa'düddin et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, 255-260; Osman Demir, "Tevlid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/38-39; Ramazan Altıntaş, "Fiillerin Sonuçları/Mütevellidât ve Tab' Düşüncesi", *Kelâm*, haz. Şaban Ali Düzgün (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), 439-444.

³⁶ Gazzâlî, *İhyâ' Ulûmî'd-Dîn*. Tahk. Abdulkerim el-Kabi, (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001), 2/85-90; Avni İlhan, "Aslâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/495-496.

³⁷ Gazzâlî, *İhyâ' Ulûmî'd-Dîn*, 1/156-160; Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, 45-50; İlyas Çelebi, "Hüsün ve Kubuh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/59-63.

hayır yapmışsa onun karşılığını görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onun karşılığını görür.”³⁸ şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca insanın hangi fiili işlemek istediğine kendi irâdesi ile karar verdiğine dair birçok âyet bulunmaktadır.³⁹

Kader, kulların fiilleri ve özgürlük konuları İslâm tarihi boyunca üzerinde en fazla çalışma ve tartışma yapılan önemli konulardır. Bu kavramlar üzerinde oluşan fikirler, insanların hayatına yansımakta ve onların sosyal hayatta sahip olacağı kişilikler üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda insanın bu konulara yaklaşımı, yaşamış olduğu hayatın içerisinde onun “özne mi? yoksa nesne mi?” olmak istemesiyle de doğrudan ilişkilidir. Özne olmayı tercih eden insan, işlemiş olduğu fiillerin sorumluluğunu üstlenebilme noktasında daha cesur ve karardır. Yaşanan acı ve ıstırap verici olayların üstesinden gelme noktasında daha fazla vicdan sahibi olabilmektedir. Kendisini nesne konumunda gören insan ise, yaşanan olayların sorumluluğunu başka şeylere yüklemekte, böylece acı ve ıstırapın üstesinden gelme noktasında vicdânî yükünü rahatlatmaktadır.

Her şeyin ezelde belirlendiği, belirlenen şeylerin değişmeyeceği, insanın özgür bir tercih yapma imkanının bulunmadığı ve önceden belirlenmiş olaylar için tedbir almaya gerek olmadığına dair görüşü benimsemek pek mâkul görülmemektedir.⁴⁰ Sorumluluğu üstlenme konusunda bir sığınak olarak görülebilecek bu yaklaşım, Kur’ân-ı Kerîm’de; *“Onlara, “Allah’ın size verdiği rızıktan başkaları için de harcayın” dediğinde, inkârcılar müminlere derler ki: “Dilese Allah’ın doyuracağı kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanlıgı içindediniz.”*⁴¹ âyetinde inkarcıların bir tutumu olarak eleştirilmekte ve fiillerinin karşılığında ödüle ya da cezaya uğrayacak olan insanın, özelliklerine tamamen ters düşmektedir.

2. Osho'nun Kader Hakkındaki Görüşleri

Osho, insanların yapmış olduğu fiillerin karşılığında sorumluluk yüklenmeyi göze alamadıkları için Tanrı fikrine sığındıklarını iddia etmekte ve bundan dolayı kader konusunu ahlâkî açıdan ele almaktadır. O, insanların fiillerinde belirlenmişliğin var olması ya da olmaması, belirlenmişlik varsa bunun hangi alanlarda ortaya çıktığı, fiillerin sonuçlarından insanların sorumlu olup olmayacağı, insanda varlık ve özün durumu gibi temel konular üzerinde görüşlerini açıklamıştır.

İnsanı bir ihtimal, olasılık, bir potansiyel ve nihayetinde bir oluş olarak tanımlayan Osho, insanı hayvandan ayıran özelliği ise “her an olmaya devam etme” şeklinde açıklar. Ona göre hayvan “olmuştur” ve bu yüzden “özgür” değildir. İnsan ise var olmuştur, ancak henüz kim olduğu belli değildir.⁴² Hayvanların kaderi önceden planlanmış ve programlanmış olduğundan kaçınılmazdır. İnsan için ise, durum bunun tam aksidir. Söz konusu insan olduğunda o, bir plan

³⁸ ez-Zilzâl 99/7-8.

³⁹ el-İnsan 76/3; el-İsrâ 17/15; el-En’âm 6/104; el-Kehf 18/55.

⁴⁰ Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’an Açısından Fatalizm-İnkârcılığın Bir Tutumu Olarak Kadercilik-”, *Hikmet Yurdu Dergisi*, 1/1 (2008), 88.

⁴¹ Yâsîn 36/47.

⁴² Osho, *Mükemmel Mürit*, çev. F. Nagehan Öztürk (İstanbul: Ganj Yayınları, 2022), 139.

ve program dahilinde değil, ihtimalleri tercih etme özgürlüğü içinde bir süreç yaşamaktadır. İnsan için her şey mümkün olduğundan, kesin olan hiçbir şey de yoktur. İnsan, varlığının bilincinde olduğu için ölüm bir problemdir. Ölüme bir cevap olması için insan dini ortaya çıkarmıştır. Osho'ya göre ölüm farkındalığı olmasaydı, dinden söz etmek çok zor olurdu. İnsanın temel problemi 'Ben kimim?' sorusudur. Bu soruya verilen farklı cevaplar dinleri, felsefeyi, sanatı, şiiri ve birçok farklılığı ortaya çıkarmıştır.⁴³

Ona göre insan olmak, birçok olasılığa sahip olmak demektir. Bu nedenle insan kendi kaderini her an kendisi tayin etmektedir. İnsan varoluş süreci içinde, sürekli bir oluş halinde var olmaya devam eden bir varlıktır. Bu yönüyle o, herhangi bir planın ya da programın parçası değildir. Osho, George Gurdjieff'in⁴⁴ "insanın doğmadan önce ruhu olmadığı" görüşüne katılmaktadır. O, Gurdjieff'in bu sözüyle insanın bir programın, planın ya da kaderin belirlemiş olduğu koşullarda dünyaya gelmediğini kastettiğini söylemektedir. Osho, insanın özgür olduğunu, bu nedenle belirlenmiş bir ruhla dünyaya gelmediğini, tam aksine ruhunu kendi seçim ve kararlarıyla bizzat kendisinin yarattığı fikrini savunmaktadır.⁴⁵

Osho, kaderin hakikat olduğunu düşünen kişilerin köle olduğunu söyler. Ona göre "her şeyin önceden belirlendiği ve belirlenen her şeyin mutlaka gerçekleşeceği" anlamda bir kader yoktur. Dolayısıyla neyin hangi yönde, nasıl gerçekleşeceğine kendisi karar verebilen insan, özgürdür. Doğal olan budur, nitekim varoluş, özgürlüktür.⁴⁶

Osho, kaderci bir tutum sergileyen dinleri ve din adamlarını eleştirmektedir. Özgürlükten kaçmanın en kolay yolu, sorumluluğu başkalarına atmaktır. Sorumluluğun yüklediği vicdâni yük altında ezilmeme konusunda dinler "Tanrı" kavramını, Tanrı fikrine karşı çıkan Budizm ve Caynizm ise "Karma Yasası" kavramını, Hegel "Tarih" kavramını ve Karl Marx ise "Ekonomik Yapı" kavramlarını kullanmışlardır. Osho, tüm bu yaklaşımlarda kullanılan kavramların farklı olduğunu, ancak sorumluluğu başka şeylere yükleme konusunda hepsinin ortak amaca hizmet ettiğini düşünmektedir. Ona göre sorumlu olan, özgür olan insandır. İnsan özgür ya da köle olmayı kendisi seçer ve sonuçlarından kendisi sorumludur.⁴⁷ Kader ve özgürlük kavramına mutlak anlamda insanî yönden bakmak meselenin çözümünü her ne kadar kolaylaştırır da Tanrı'nın fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasalar ile evreni ve yaşamı var ettiğini unutmamak gerekir. Nitekim evreni yaşama uygun bir şekilde var eden ve onun devamını sağlayan bir güç olarak Tanrı'nın doğayı belirli kurallara göre dizayn ettiği açıkça görülmektedir.

Yaşamlarımızın önceden belirlenip belirlenmediği konusunda Osho, "evet" ya da "hayır" cevaplarının ikisinin de duruma göre doğru olabileceğini söyler. Ona göre, bedensel ve zihinsel olan şeyler, önceden yazılmış olsa da bu durumun dışında kalan bilinç, özgürlüğü ifade eder. İnsan, kendisini bedensel ve maddi olan varlığı ile özdeş kabul ediyorsa, burada özgürlük söz

⁴³ Osho, *Mükemmel Mürit*, 139-142.

⁴⁴ Doğulu mistik, guru ve ruhânî önder. Detaylı bilgi için bakınız. Tansu Çinicî-Murat Çinicî, "Batılı Bir Düşünür, Doğulu Bir Sufî: George Ivanovich Gurdjieff", *Anasay Dergisi*, 8/27 (2024), 208-219.

⁴⁵ Osho, *Zen Büyük Patlama*, çev. Kemal Tokgöz (İstanbul: Omega Yayınları, 2022), 188.

⁴⁶ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 122-123.

⁴⁷ Osho, *Zen Büyük Patlama*, 192-193.

konusu olmayacaktır. Ancak kişi, kendisini beden ve zihnin üzerine taşıyabilecek bir güç olan bilincin farkındaysa, özgürlükten söz edilebilir. Madde ile özdeşlik köleliği ortaya çıkarırken, bilinç ile özdeşlik özgürlüğü ortaya çıkarır.⁴⁸ Bu ifadeler bize kader konusunda Osho'nun özgür irâdeye bilinç ile yer açtığını göstermektedir. Fiziksel ve biyolojik olarak belirlenen şeylere mecbur olan insan ancak bilinç ile özgür irâdesini harekete geçirebilir. Bu nedenle Osho'nun düşünce sisteminde özgürlüğün anahtarı bilinç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osho, önceden yazılan ve bilinen tek şeyin "varlık" olduğunu iddia eder. Ona göre cinsiyetimiz, hangi dine ve ırka mensup olduğumuz, tenimizin rengi gibi durumlar rastlantıdan ibarettir. Asıl belirli olan şey varlığa gelmedir, önemli bir durum olmayan dışsal özelliklerin belirlenmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, önceden belirlenmişliğe yani kadere inanmaya gerek yoktur. Din adamları, iyi insanların daha az acı çekeceğini, kötü insanların ise daha fazla acı çekeceğini anlatmaktadır. Ancak, gerçek hayatta durum çoğu zaman bunun tam tersidir. Bu nedenle din adamları, bu iki zıt durumun üstesinden gelebilmek için kader kurgusunu ortaya atmışlardır. Osho, aslında gerçeğin basit olduğunu söyler. Ona göre iyilik para veya şöhret kazanmak değildir, o "zihinsel huzur" olarak daha yüce bir hedefi amaçlar.⁴⁹

İnsanların sahip olduğu dışsal özelliklerin belirlenmişlik dışında tutulması pek mâkul görülmemektedir. Genetik kodların ve biyolojik yasaların arkasında bilinçli bir tasarımcının olduğu aşikardır. Bunun yanında İslâmî yaklaşım da dışsal özellikler, kişinin ahlâk sahibi olması ve değer görmesi noktasında önemsiz görülmekte ve takva öne çıkarılmaktadır.

Osho, insanların kader ile ilgili teorileri ve kadercî tutumları kabul etmesinin temelinde sorumluluktan kaçmanın yattığını söylemektedir. Kaderciliği kabul eden insan, aynı zamanda köleliği de kabul etmiştir. İnsanlarda, sorumluluğu üstlenmek yerine, onu başkalarının üzerine yıkma eğilimi bulunmaktadır. Bu yüzden insan, varlık karşısında sorumlu olmak gibi bir yükü yüklenmek yerine, kadercî tutumları tercih etmektedir. Dindar olsun ya da dinsiz olsun çoğu insan, özgürlüğün olmadığı konusunda hemfikirdir. Ateist olanlar, hayatı belirleyen ekonomi, politika ve toplum olduğunu iddia ederken; dindarlar hayatı belirleyen Tanrı olduğunu söyler. Osho, gerçek dindarların bu noktada ayrıldığını vurgular. Ona göre, şayet yaratıcı bir Tanrı fikrine sahipseniz, o zaman tek ibadet sizin de varoluşa yaratıcı olarak dahil olmanızdır.⁵⁰ İnsanın sorumluluk altına girmek istemeyerek kader şemsiyesi altına sığındığına dair bu görüşü genellemek mümkün değildir. Her ne kadar insanların çoğu vicdânî yüklerini hafifletme ve başına gelen musibetlerin üzerinden gelmek için kadercî anlayışa sığınsa da eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmeyi tercih edenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Ayrıca her şeyin Tanrı tarafında belirlendiği bir kader anlayışı dışında, belirlemenin hangi alanlarda gerçekleştiğini ve insana tanınan özgürlüğün sınırının ne olduğunu ortaya koyan farklı yaklaşımların varlığını unutmamak gerekir.

⁴⁸ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 122-123.

⁴⁹ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 131-135.

⁵⁰ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 152-153.

3. Osho'nun Özgürlük Hakkındaki Görüşleri

Osho, özgürlüğün kişinin kendisinin somut veya soyut olana yönelimine bağlı olduğunu söyler. Özgürlükten kasıt, şayet fiziki ve biyolojik özellikler ve eylemler ise, bunların belirlenmesinde toplum, tarih ve ebeveynler gibi birçok etkenin katkısı vardır.⁵¹ Varoluşu, bedensel ve fiziksel özelliklerle özdeşleştiren insanlar için söz konusu durum doğrudur. Nitekim geçmişteki eylemleri onların gelecekteki eylemleri üzerinde etkiye sahiptir. Evrimsel süreç, insanların hücrelerinin oluşmasında büyük bir role sahiptir. Ancak kişi saf bilincin farkında olduğunda bu belirlenmişlik özgürlüğe dönüşür. Eylemler artık önceden tahmin edilemez bir hal alır. Bu nedenle Osho, "saf bilinçlilik" halini özgürlük olarak tanımlar.⁵²

Osho'ya göre, özgürlük iyi ya da kötüyü tercih edebilmektir. Sınırlayıcı olan her şey, özgürlüğü kısıtlar. Dinlere göre, Buddha'ya ya da Mahavira'ya göre diye bir şey söz konusu olamaz. Bu nedenle özgürlüğün bir ucu cennete, diğer ucu cehenneme uzanır. Özgürlük, insanlara hayvanlardan daha aşağı olma ihtimaliyle meleklerden üstün olma ihtimalinin bir arada sunulmasıdır. Osho, insanı bir mahlûk olarak değil de bir köprü olarak görmektedir. İnsan, hayvansı olan ile ilâhî olan, bilinçdışı olan ile bilinçli olan arasında bir köprüdür.⁵³

Osho, felsefî sistemlerin, teolojilerin ve öğretilerin insanları kontrol altında tutmak ve sahte bir benlik yaratmak için uğraştıklarını iddia eder. Öğrenme süreci şüphe etmeyi, soru sormayı gerektirirken inanç öğrenmeyi olumsuz etkiler. İnanıyorsan öğreneceğin bir şey kalmamıştır. Bu konuda din adamları insanların zihnini değişik hikâye ve öğretilerle kirletmişlerdir. Osho, bu hikayelerin başında Âdem ve Havva hikayesinin geldiğini söyler. Burada Tanrı, Âdem ve Havva'ya her şeyden yararlanması için izin verirken, bir ağacının meyvelerini onlara yasaklar. Bu yüzden Osho, tek sorumlunun Tanrı olduğunu iddia eder. Nitekim O, yasak koyarak onları ağacın meyvelerini yemeğe özendirmiştir. Osho, Âdem ve Havva'yı itaatsizliğe çağıran şeytani ise "ilk devrimci" olarak kabul eder. Osho, şeytanın insanlığın velinimetini olması gerektiğini söyler. Nitekim şeytan olmasaydı, Âdem ve Havva cennetten kovulmayacaktı ve insanlık da olmayacaktı.⁵⁴ Osho'ya göre sorun, Âdem ve Havva'nın büyük günah işlemiş olmasından çok Tanrı'nın egosunun incinmiş olmasıdır. Hiç tanımadığımız iki insanın yapmış olduğu hatanın bedelini ödemek ve Tanrı'nın intikam duygusu yüzünden acılar çekmek, Osho'ya pek mantıklı gelmemektedir. Bu yüzden o, şeytanın insana daha dostça yaklaştığını söyler.⁵⁵

Osho'nun Âdem ve Havva kıssasını Hristiyanlıktaki aslı günah meselesi bağlamında ele aldığı görülmektedir. Söz konusu kıssanın Kur'an-ı Kerim'de ele alınış şekli ise ilk günahın işlenmesine dair tarihi bilgiler vermek değildir. Nitekim kıssalardaki amaç tarihi bilgiler ve şahsiyetler ile ilgili detaylı bilgilendirme yapmak değil olaylara evrensel bir anlam kazandırmaktır. Bu noktada Kur'an'da Âdem kıssasının odak noktasını kendinden önceki

⁵¹ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 124-126.

⁵² Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 124-126.

⁵³ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 154-156.

⁵⁴ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 161-163.

⁵⁵ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 166-167. Karşılaştırmak için bakınız. Günay Tümer, "Aslı Günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/496-497.

kültürlerde görülen cinsel içerikler ve aslî günah gibi konular oluşturmamaktadır. Allah'ın yeryüzünde bir halife olarak insanı yaratmasına, melekler, insanın yeryüzünde "fesat çıkarma ve kan dökme" gibi kötü özelliklere sahip varlıklar olduğunu ileri sürerek karşı çıkmışlardır.⁵⁶ Meleklerin ileri sürmüş olduğu bu iddia reddedilmemekle birlikte Allah, insanın eşyaları isimlendirme kabiliyetine yani diğer varlıklardan insanı ayıran özelliğe dikkat çekmiştir.⁵⁷ İnsanın bu kabiliyet ile yaratılması meleklerden daha üstün bir yöne sahip olduğunu göstermektedir.

Melekler insanın sahip olduğu bu kabiliyet karşısında boyun eğerken, şeytan ise yaratılıştan daha üstün olduğu iddiasını devam ettirmiştir.⁵⁸ Âdem ve eşi acıkmayacakları, susamayacakları ve sıcağın bunalmayacakları bir mekân olan cennete yerleştirilmiş ancak bu nimetler içerisinde sadece bir ağacın meyvesinden yememeleri gerektiği kendilerine Allah tarafından bildirilmiştir. Kendilerine apaçık bir düşman olan şeytanın ise kendilerini vesveseler ile kandırmaya çalışmasına karşı dikkatli olmalarına vurgu yapılmıştır.⁵⁹ Şeytanın vesveselerine uyararak cennetten kovulan, Allah'ın gözünden düşen Âdem ve eşi yeryüzüne indirilmiş ve burada kendilerine işlemiş oldukları günah için nasıl tövbe etmeleri gerektiği öğretilmiştir.⁶⁰

Kur'ân'ı Kerîm'de anlatılan Âdem kıssasında, ilk insanın işlemiş olduğu günahtan dolayı insanlığın cezalandırıldığına yani aslî günah nazariyesine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Cennetten kovulan Âdem'in tövbesinin kabul edilerek günahının affedilmesi ile sahip olunan aslî günah nazariyenin yanlışlığı ortaya konulmuştur. İkinci olarak insanın, yaratılış yönünden eşyalara isim verme ve soyut düşünme kabiliyeti nedeniyle diğer varlıklar arasındaki konumunun özel olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu özel kabiliyet nedeniyle insan eylemlerinden ve fiillerinden sorumlu tutulmuştur. Anlatılan kıssada şahıs isimlerine, yasak olan ağacın ve meyvenin ismine yer verilmemesi kıssanın vermek istediği mesajın evrensel olduğuna delil olmaktadır. Ayrıca kıssada o zamanın kültüründe sahip olunan yanlış kadın algısı, cennetten kovulma nedeni olarak şeytana vurgu yapılmasıyla düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Osho'nun bu kıssaya yaklaşımı, Hristiyanlığın aslî günah nazariyesi bağlamında sınırlı kalmış ve bu nedenle kıssayı yanlış bir şekilde yorumlamasına neden olmuştur.

Osho, özgürlük konusunda insanın kısmen özgür, kısmen de bağımlı olduğunu vurgular. Ona göre insan, özgürlüğünü kullanarak seçimler yapar. Her seçim, sorumluluk doğurur. Kaderimizi önceden belirleyen, kimin nerede, nasıl doğacağı ve ne şekilde öleceği gibi detayları yazan hiç kimse yoktur. Bu gibi düşünceler, sorumluluğu başkalarının üzerine atmaktır. Osho'ya göre insan, özgürdür ve özgürce yaptığı eylemlerinden doğan sorumluluk ise onun esaretidir. Yani sebep-sonuç birlikteliği vardır. Bir şeyin sebebi olma konusunda insanın özgürlüğü vardır. Dolayısıyla doğan sonuç da insanın kendi sorumluluğundur.⁶¹ Şayet doğduğumuz zaman nasıl

⁵⁶ el-Bakara 2/30.

⁵⁷ el-Bakara 2/31-33.

⁵⁸ el-Bakara 2/34.

⁵⁹ el-A'râf 7/19-27; Tâhâ 20/117-123.

⁶⁰ el-Bakara 2/36-37.

⁶¹ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 192-193.

bir hayat yaşayacağımız ve ne iş yapacağımız belli olmuş olsaydı, o takdirde tüm yaşam anlamsız bir hale gelirdi. Oysa insan bir makine değildir, çünkü sadece makinelerin ne yapacağı tahmin edilebilir. Ona göre insan, her an binlerce ihtimalden birini seçme potansiyeline sahip özgür bir varlıktır.⁶²

İnsanın fiillerinde ve fiillerin sonuçlarında kısmen özgür kısmen de bağımlı olması durumu kelâm ilminde “*tevlîd, tevellüd ve mütevellidât*”⁶³ başlıkları altında ele alınmıştır. Fiilin ortaya çıkması ve doğurduğu sonuç bağlamında Osho’nun düşünceleri Mu’tezilî yaklaşımla örtüşmektedir. Ancak Osho’nun, insan ile ilgili konularda önceden belirlenen hiçbir şeyin olmadığına dair görüşü, Allah’ın sahip olduğu ilim sıfatının nasıl açıklanacağı noktasında eksik kalmaktadır. Nitekim her şeyin bilgisine sahip olan bir Tanrı anlayışı içerisinde, belirlenmenin ve özgürlüğün sınırlarının bu kadar net çizilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Osho, kader ve özgür irâde konusunu genetik, biyolojik, fiziksel ve toplumsal koşulları dikkate alarak değerlendirmektedir. Nitekim o, her şeyi belirleyen bir Tanrı fikrini tamamen reddetmekte ve Tanrı anlayışını kabul etmemektedir. Bu nedenle Osho’nun görüşlerinin Tanrı’nın ilmi konusuyla bağdaştırılıp bağdaştırılamayacağı meselesini burada detaylı bir şekilde ele almamız mümkün gözükmemektedir.

Osho’ya göre, inanç ve iman, insanı özgürlüğü elinden alınmış ve boynuna zincirler takılmış birer köle haline getirir. İnsan nihai özgürlüğe kavuşmak istiyorsa, öncelikle bu zincirlerden kurtulmalıdır. İnanç ve iman ile bağımlı hale gelen zihin, sadece bağımlı olan beden hakkında düşünce üretebilir. Diğer düşünceleri taklitten ve tekrardan ibarettir. Dış etkenlerden bağımsız olan zihnin ise, ismi ister Tanrı olsun isterse ruh, kurtuluşa ulaştıracak tek şey olduğunu iddia eder. Nitekim bedene bağımlı hale gelen zihin, ölümden sonrası hakkında bilgi sahibi olamazken, bedeni aşmış özgür bir zihin, ölümden sonrası için bilgi sahibi olabilir.⁶⁴

Osho, iman ve inancın, insanları hayvanlardan ayıran bir yeti olan düşünme becerisini yok ederek, insanları ahlâkî açıdan düşüşe götüreceğini düşünmektedir. Ona göre kişinin zihnindeki düşünceler ödünç alınmış ise, yani iman ve inançtan doğuyorsa, insanı hayvandan ayıran düşünme özelliği de yok olmuş demektir. Osho’ya göre insan başkalarına inanmayı bıraktığında, kendine inanmaya başlar ve böylece kendi ayakları üzerinde durabilir. Osho, insanın başkalarının düşüncelerine inanmasını körlük ve çöküş olarak kabul etmektedir.⁶⁵ Osho, dinlerin özgür insandan korkmasının altında, özgürlüğün ahlâka ve maneviyata ters olduğu düşüncesi yattığını iddia etmektedir. Ona göre, özgürlüğün ortaya çıkmasıyla ahlâkî değerlerimiz ve dinî düşüncelerimiz zarar görecektse, o zaman biz, kurmaca ve sahte bir ahlak

⁶² Osho, *Yaratıcılık*, çev. Ayhan Semih Koç (İstanbul: Butik Yayınları, 2020), 108.

⁶³ *Tevlîd ve mütevellidât* konusunda Mâtürîdî ve Eş’ârîler, fiillerin neticelerini Allah’ın yarattığını, tevlid sonucu meydana gelen fiillerin insanın eseri olamayacağı görüşündedirler. Mu’tezileye göre ise, fiilin doğuşuna insanda bulunan kudret sebep olduğundan dolayı, tevlid fiilin sebep olduğu sonuçta, kula aittir. Detaylı bilgi için bakınız. Osman Demir, “Tevlîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/38-39; Ramazan Altıntaş, “Fiillerin Sonuçları/Mütevellidât ve Tab’ Düşüncesi”, *Kelâm*, haz. Şaban Ali Düzgün (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), 439-444.

⁶⁴ Osho, *Özgür Zihin*, çev. Özlem Özarpacı (İstanbul: Omega Yayınları, 2022), 50.

⁶⁵ Osho, *Özgür Zihin*, 58.

üzerinde yaşıyoruz demektir. Osho, tüm dinlerin sahte ahlâkî değerler üzerine inşa edildiklerinden dolayı özgürlükten korktuklarını söylemektedir.⁶⁶

Osho'nun bütün dinlerin özgürlükten korktuğuna dair bu yaklaşımı indirgemeci bir düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. İslâm dini söz konusu olduğunda düşünme yetisinin, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Ayrıca verilen bu yeti insanın denenmesinin temelini oluşturmaktadır. Düşüncenin aktif olarak çalışması ile hakikate ulaşmak, Osho'nun iddiasının aksine insanı kemâle erdirmenin bir yolu olarak sunulmaktadır. Osho'nun dinlerin düşünme yetisine yaklaşımlarının aynı olduğu konusundaki fikri, dinî düşünceler arasındaki farkı göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Oysaki her inanç kendi sistemini farklı temeller üzerinde inşa etmektedir. İslâm inancında ise düşüncenin, hakikati bulma yolunda temel bir fonksiyonu bulunmaktadır.

Osho, ruhu asıl olarak görürken, bedeni onun geçici bir süre konaklayacağı misafirlik yer olarak görmektedir. Ona göre bizi biz yapan şey ruhtur. Beden, sadece bir konaklama aracıdır. Bu nedenle doğum ve ölüm hiçbir zaman söz konusu olamaz. Osho'ya göre biz doğmadan önce de vardık ve öldükten sonra da var olacağız. Doğum ve ölüm, bir yanılısamadır. Sonsuzluk içinde kısa bir bölümdür.⁶⁷

Osho insanı, önemli gördüğü üç basamak içinde kendini gerçekleştirmeye çalışması gereken bir varlık olarak tanımlar. Birinci basamak cinselliktir ve hayvansallıktan kurtulmak için bunun aşılması gerekir. Bu basamağı aşmanın yolu ise sevgiyi keşfetmektir. Sevgi, insanı insan yapan şeydir. İnsanlık basamağını aşmak ve tanrısallık kazanmak için gerekli olan anahtar ise duadır. İnsan, insanlık basamağını aşarak kendisini tanrısallık basamağına ulaştırmak için çaba sarfetmelidir.⁶⁸ Bu basamağı aşmak için Osho, nihai kurtuluşa ulaşma noktasında Tantra⁶⁹ yöntemine önem atfetmektedir.⁷⁰

Osho, insanı her an dönüşerek ve gelişerek kendini tamamlamaya çalışan bir süreç olarak görmektedir. İnsan, dünyaya noksan olarak gelmiştir ve onun hayat yolculuğu içerisinde kötülükler-iyilikler, acılar ve mutluluklar barınmaktadır. İnsanı diğer canlılardan ayıran özellik, onun bir potansiyel olarak dünyaya gelmiş olmasıdır. İnsan, fıtratında bulunan bu potansiyeli kullanarak bir ruha sahip olabilir. Aksi takdirde onun diğer canlılardan farkı kalmayacaktır.⁷¹

⁶⁶ Osho, *Özgür Zihin*, 59.

⁶⁷ Osho, *Zen Büyük Patlama*, 27.

⁶⁸ Osho, *Zen Büyük Patlama*, 193-194.

⁶⁹ Geniş bir anlam yelpazesine sahip olan bu kavram günümüzde cinsellik ile bağdaştırılsa da geçmişten günümüze doktrin, eser, felsefî düşünceleri açıklayan edebi ve vahye dayalı metinleri, Hindu düşüncesinde yasaklayan bazı uygulamaları kullanarak kurtuluşa ulaşmayı ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bakınız. Beyza Aybike Deveci, *Hinduizm'de Tantracılık* (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2024), 31-34.

⁷⁰ Detaylı bilgi için bakınız. Muhammet Yıldız, "Osho'nun Nihai Kurtuluş Yolunda Yoga ve Tantra Yöntemine Yaklaşımı", *Iksad Journal*, 9/35 (2024), 1-12.

⁷¹ Osho, *Kumların Bilgeliği*, çev. Emre Özdal (İstanbul: Omega Yayınları, 2019), 96-97.

4. Osho'nun Varoluş Felsefesi Temelinde "Kader ve Özgürlük" Kavramlarına Yaklaşımı

Varoluş felsefesinin temeli insan için varoluşun özden önce geldiği fikrine dayanmaktadır. Varoluşun özden önce gelmesi demek: "insanın diğer varlıklar gibi tasarlanmadan, planlanmadan ve yaşamı belirlenmeden var olması" demektir.⁷² Kitap, cetvel ve masa gibi herhangi varlığı ele aldığımızda, bu varlıkların şekli, özellikleri ve nitelikleri önceden tasarlanır ve onlar bu tasarıma uygun olarak var olurlar. Burada öz, varlıktan önce gelmektedir. Varlığın özden önce gelmesi durumunda ise, insanın kaderini belirleyen bir yaratıcıdan söz edilemez. Varoluş bu şekilde ele alındığında, insan öncesinde tanımlanamaz bir konuma düşer. Onun tanımlanabilmesi ancak var olduktan sonra mümkün olacaktır.⁷³ Öz, var olan insan tarafından oluşturulduğundan, yapılan her eylemden insan sorumlu olmaktadır. İnsanın bu durumda en büyük sorumluluğu da kendi özünü oluşturmasıdır.⁷⁴

Osho'ya göre kader konusunda temel felsefi problem, varoluşun özden önce gelip gelmemesi meselesidir. O, özün varoluştan (mâhiyet-vücûd) önce geldiğini savunan yaklaşımı, determinizm doğuracağından dolayı kaderci bir görüş olarak değerlendirmektedir. Determinizm ifade eden bu sistemde fâil her zaman kişinin dışındadır. Fâil bazen bilinçdışı güçler, bazen de Tanrı olarak isimlendirir. Bu anlayışta insan, bir program gibi düşünülmüştür ve kesinlikle özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. Osho, bu anlayışı sert bir şekilde eleştirmekte ve Doğu halkının bu tutum nedeniyle çok çile çektiğini vurgulamaktadır. Bu davranış biçimi, insanları başlarına gelen her şeyi kabul etmeye ve teslimiyet göstermeye yöneltmiştir. Böylece kapalı, gelişime açık olmayan bir toplum oluşmuştur.⁷⁵

Osho'ya göre varoluş özden önce gelir ve bu durum sadece insanlara özgüdür. İnsanı diğer canlılardan ayıran özellik de budur. Varoluş, özden önce geldiği için insan özgür bir varlıktır. İnsanın benzersizliği ve yüceliği, onun özgürlüğünden dolayıdır. Özgürlük, insanın elinden alınır; onu yüce ve değerli yapan her şey ortadan kalkmış olur. Osho, bu konuda Darwin'i insanlarla hayvanları benzer olarak sınıflandırması noktasında eleştirmektedir. İnsan, hayvanların aksine, programlanmamış olarak dünyaya gelir, o boş bir levha olarak doğar ve özünü kararlarıyla oluşturur.⁷⁶

Osho, kader konusunu, varoluş felsefesinin temel problematiği üzerinden de ele alır. Ezelde bilinen tek şeyin "varlık" olduğunu, bu nedenle insanın özünü kendi tercihleriyle oluşturduğunu iddia etmektedir. Osho'ya göre varlık, özden öncedir. Özün varlıktan önce geldiği kabul edilirse, insan mekanik bir yapıda kalır ve hiçbir şeyin fâili olamaz. Bu durumda insanı diğer varlıklardan ayıran özellik de ortadan kalkacaktır.

⁷² Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci (İstanbul: Say Yayınları, 2020), 37.

⁷³ Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, 37-39.

⁷⁴ Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, 40.

⁷⁵ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 150-152.

⁷⁶ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 150-152.

Osho, varoluş felsefesinin temeli olan, insanda varlığın özden önce gelmesi fikrini kabul ederken, yaratıcının ortadan kaldırılmasıyla oluşan boşluğun doldurulması konusunda bu felsefesinin yetersiz kaldığını, insanları nihilizme ve intihara sürüklediğini söylemektedir. Bu noktada yaratıcı fikrinin ortadan kalkması ile oluşan boşluk materyalizm ve natüralizm gibi maddeci ve tabiatçı akımlarla doldurulamaz. Bu boşluk ancak tanrısallığın farkına varılması ile doldurulabilir.

Tanrı'nın olmadığını kabul eden insan, büyük bir boşluğa düşecektir. Çünkü Osho'ya göre, varoluşla kurulan anlamlı ilişkinin temelinde Tanrı fikri yatmaktadır. Tanrı fikri her ne kadar yalan ve yanlış olsa da varoluş ile kurulan ilişkide büyük bir önem taşımaktadır. Osho bu bağlamda Tanrı fikri yerine ortaya çıkan boşluğun Tanrısallık anlayışı ile kapatılması gerektiğini iddia eder. Nitekim Tanrı fikri yok olduğu zaman, eğer varoluşla ilişki kurabileceğimiz bir anlam yoksa, bu bizi Nietzsche, Kierkegaard ve Sartre de olduğu gibi karamsarlığın, endişe ve korkunun felsefesini yapmaya götürür.⁷⁷ Osho "varoluşçuluk/egzistansiyalizm" olarak adlandırılan bu felsefeyi, insanı ve hayatı, anlamsız ve önemsiz görmesinden ve ayrıca insanın fitratından gelen "varoluş ile ilişki kurma" ihtiyacını görmezden gelmesinden dolayı eleştirmektedir. Ona göre varoluş ile kökten bir ilişki kuramayan insanın, hayatında huzur ve mutluluk yer bulamaz. Hayatın anlamlı ve huzurlu olması için insanın fitratından gelen bu isteğe cevap verilmelidir.⁷⁸

Nietzsche'nin "Tanrı öldü!" sözü ve onun fikirlerini takip edenler tarafından oluşturulan "varoluşçuluk felsefesi", varoluşla "Tanrı" fikri üzerinden ilişki kurarak hayatını anlamlandıran insanlara, varoluşla yeniden ilişki kurabilmek için herhangi bir anlam veremediğinden dolayı, varoluş bilinçsiz bir şey olarak görülmüştür. Varoluşun tesadüfen ve bilinçsiz olması "varoluşçuluk felsefesini" savunanlar için iyi ya da kötü gibi kavramların bir anlam ifade etmemesi demek oluyordu. Osho, Nietzsche'nin "Tanrı öldü!" fikrine katılmakla birlikte, Tanrı'ya inanmanın ya da inanmamanın iki aşırı uç olduğunu, varoluşun sahip olduğu zekânın farkında ve bilincinde olarak bu iki uç arasında dengede kalmanın huzur ve mutluluğu getireceğini savunmaktadır. Osho'ya göre insan sahip olduğu zihin ve zekâ ile varoluşun en önemli parçalarından biridir.⁷⁹

Osho varoluş felsefesinin insanda yaratmış olduğu anlamsızlık hissini Tanrısallık kavramıyla aşmaya çalışmaktadır. Varoluş ile kurulacak anlamlı ilişkiyi insanın bilinçli bir varlık olması üzerine temellendirmiştir. Ortaya atılan bu görüş, varoluş felsefesinin insanlarda yaratmış olduğu bunalımın ve düşmüş oldukları boşluğun nedenini açığa çıkarma noktasında önemlidir. Ancak bu boşluğu doldurma noktasında her şeyi yoktan var eden aşkın bir Tanrı fikri yerine, evrenle bir ve bütün olmayı ifade eden Tanrısallığı ikame etmesi mâkul görülmemektedir. Nitekim evrenin Tanrı olduğuna dair inanç, bilimsel gelişmelerin ışığında evrenin yoktan var edilmesi konusuna bir açıklama getirememektedir.

⁷⁷ Osho, *Tanrı Komplosu*, çev. F. Nagehan Öztürk (İstanbul: Ganj Yayınları, 2013), 34-35.

⁷⁸ Osho, *Tanrı Komplosu*, 35.

⁷⁹ Osho, *Tanrı Komplosu*, 36-41.

Osho, Sigmund Freud tarafından zihinsel rahatsızlıkları tedavi etmek için geliştirilen “psikanaliz yöntemini”, sorumluluğu başkasına yüklemesi nedeniyle kaderci anlayışın bir yansıması olarak görmekte ve eleştirmektedir. Ona göre bu yöntem yaşanan sorunların kaynağı olarak toplumu, ebeveynleri veya başka kişileri gördüğünden dolayı sorumluluk bilincinden insanları uzaklaştırmaktadır.⁸⁰

Varoluş felsefesinin, Tanrı inancını reddetmesi ile insanlarda yaratmış olduğu durum, “varoluşsal boşluk” olarak kavramsallaşmıştır. Varoluşsal boşluk: “insanın hayatta olması için bir anlama ihtiyaç duyma isteğinin doldurulmaması” olarak ifade edilmektedir. İnsanın ruhsal olarak bunalıma girdiği bu durum “noöjenik nevroz” olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada insanın ruhsal olarak yaşamış olduğu sıkıntıların üstesinden gelinebilmesi için, psikoterapi yerine logoterapinin kullanılması gerektiği, güçlü bir iddia olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda logoterapi, insanları içine düşmüş oldukları varoluşsal boşluğun, yaratmış olduğu ruhsal bozuklukları tedavi etmek için uygulanan yöntemleri ifade etmektedir. Bu yöntemin temel amacı insanın hayatı yaşanabilir kılacak bir anlam bulmasını sağlamaktır.⁸¹

Osho “nasıl ki oksijen bedeni besliyorsa bilinci de besleyen kozmik bilinçtir” der.⁸² Osho bu sözüyle varoluşun ezeli ve ebedî olduğuna işaret etmektedir. Kozmik bilinç, her an insanın bilincini beslemekte ve geliştirmektedir. İnsan, bedeninin dışına bilinç ile çıkmaktadır. Bilincin kozmik bilinçle bir olduğunu fark etmek, aydınlanmayı ifade eder.⁸³

Osho, batı felsefesinin ortaya çıkardığı varoluşçu felsefeyi endişe, korku, acı ve ıstırap duygularına kapı araladığı için eleştirmektedir. Tanrı fikri yok olduğunda insan zihni de bir boşluğa düşmekte ve bu boşluk insanı giderek yok etmektedir. Oysa varoluşçuluğa özgün bir tanım getirmek isteyen Osho, bu durumun içe dönme ve evrenle bir olma fikri ile doldurulması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Ona göre insanların endişe ve korkularını giderme konusunda dayanak olan bağışlayıcı, koruyucu ve gözetici bir Tanrı fikrine gerek yoktur. Onun yerine insanın evren ile yani varoluşla bir olması gerekir. Tanrısallığı ifade eden bu durum, dua yerine meditasyon ile gerçekleşebilir. Bir ve bütün olan evrenin değerli parçası olan insan bunu fark ettiğinde kendisinin de varoluşa dahil olduğunu anlayabilir.⁸⁴

5. Özgürlük ve Modern Bilimler Arasındaki İlişki

Osho, madde üzerine yapılan araştırmaların özgürlük üzerinde doğuracağı olumsuz sonuçlara dikkat çekmektedir. Ona göre, bilim vasıtasıyla madde üzerinde kurulan hakimiyet ne kadar ilerlerse, insanlar da o kadar köleleşir. Nitekim madde tamamen neden-sonuç ilişkisi içerisinde belirlenir. Bu nedenle Osho'ya göre özgürlük için en büyük tehdit, psikoloji bilimlerinden gelecektir. Madde ve kimya üzerindeki çalışmalarla insanların nasıl kontrol

⁸⁰ Osho, *Tao Hakikatin Yolu c. II*, çev. Nurdan Soysal (İstanbul: Omega Yayınları, 2022), 41.

⁸¹ Viktor E. Frankl, *Anlamsızlık Hissi*, çev. Defne Şen (İstanbul: Mundi Yayınları, 2024), 71-75.

⁸² Osho, *Tanrı Komplosu*, 111.

⁸³ Osho, *Tanrı Komplosu*, 111.

⁸⁴ Osho, *Tanrı Komplosu*, 107-110.

edilebileceği öğrenildiğinde, davranışlar önceden belirlenebilecek ve özgürlük sadece bilinçsel farkındalığa sahip olanlar için mümkün olabilecektir.⁸⁵

Osho, günümüzdeki durumda bile insanlar için çoğu şeyin belirlenmiş olduğu fikrindedir. Kimin hangi dine mensup olduğu, ebeveynler ve toplum tarafından belirlenmektedir. İnsanların olaylar karşısında verdiği tepkiler, beden kimyası yoluyla belirlenmektedir. Arzu, öfke, cinsellik vb. durumlar, bedendeki kimyasal tepkimeler sonucu ortaya çıkmaktadır. Biyokimya alanındaki gelişmelerle öfke, sevgi gibi duygulardan tamamen arınmış olabiliriz. Bu durumların hepsi, insanın mekanik bir varlık olduğunu göstermektedir. Bu mekaniklik içinde özgürlük söz konusu değildir. Özgürlük, bilinçsel farkındalığın oluşmasıyla elde edilebilir. Bu nedenle Osho'ya göre insanın mekanik bir varlık olmaktan kurtulmasının yolu, onun farkındalık yoluyla bilinci harekete geçirmesidir.⁸⁶

Osho, insanın özgürlüğü konusunda çağımızda yaşanabilecek güncel tartışmalara dikkat çekmekte ve bu bağlamda nöroloji, nöropsikoloji ve biyokimya alanlarındaki gelişmelerin insanların özgürlüğünü yok ederek mekanik insanı ortaya çıkarabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Nitekim özgür irâde konusundaki tartışmalar ve ortaya atılan görüşler, içerisinde bulunduğumuz yüzyıla kadar Tanrı-insan ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Modern gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ilerlediği 17-20. yüzyıllarda ise özgür irâde üzerine tartışma yapılması, kullandıkları yöntemler nedeniyle lehine ya da aleyhine kanıtlanması mümkün olmadığından, bilimcilerin çoğu açısından gereksiz ve faydasız olarak görülmüştür. Günümüz de ise varılan noktada geçmişte metafiziksel bir konu olarak ele alınan ve tartışılan özgür irâdenin aslında insanın fiziksel, biyolojik ve zihinsel yapısında değişik etkenlerin yönlendirdiği determinist veya rastlantısal bir süreç olabileceği üzerinde fikirler öne sürülmektedir.⁸⁷

Osho, özgürlükten kastedilen mananın insanın biyolojik ve fiziksel özellikleri ise bunların toplum, ebeveyn, kültür, tarih, evrimsel süreç ve genetik gibi birçok etken tarafından belirlendiğinin ve sınırlandırıldığının altını çizmektedir.⁸⁸ Bu durum, mekanikliği ifade etmektedir ve bu mekaniklik içerisinde insanın özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle özgürlük ancak bilinçsel farkındalık yoluyla sağlanabilir. Osho, insanın özgürlüğünün ancak bilinçsel farkındalığı ifade eden 'saf bilinçlilik' halinde korunabileceğini düşünmektedir.

Günümüzde genetik biliminde yaşanan gelişmeler, genler ile davranışlar arasında bağlantı olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiaya göre davranışlar, biyolojik süreç sonucunda insanlara aktarılan genlerle belirlenmekte ve farklılaşmaktadır. İnsanların davranışları genlerle belirlendiğinde bağımlılık, cinsel yönelimler, zekâ düzeyleri vb. alanlarda ortaya çıkan problemlerin, genlere müdahale yoluyla çözüme kavuşturulabileceği ifade edilmektedir.

⁸⁵ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 128-130.

⁸⁶ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 128-130.

⁸⁷ Seyithan Can- Sabahaddin Kılıç, "Nöroteolojik Açıdan Kesb Nazariyesi (Benjamin Libet Deneyi Çerçevesinde), *Kader Dergisi* (2019), 383-386; Mehmet Ödemiş, *Kelâmî Açıdan Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 299.

⁸⁸ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 124-126.

İnsanların sevgi, öfke, cinsellik, üzgünlük ve mutluluk gibi vermiş olduğu duygusal tepkilerinin oluşmasında hormonların kimyasal tepkimesinin tespit edilmesi bu duruma dayanak olmaktadır. Genler, bu bağlamda sadece kalıtım aktarıcı rolünün yanında, canlılığını ve devamlılığını koruyan aktif bir sürecin içinde var olmaktadır.⁸⁹ Biyoloji alanında yapılan çalışmalar, insan davranışlarının büyük ölçüde biyolojik kökene dayandığını iddia etmektedir.

Beynin kimyasal yapısında meydana gelen ufak çaplı değişikliklerin bile davranışlar üzerindeki etkisi, tahmin edilebilenden fazla olmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar, beyin kimyasal yapısının bozulması sonucu insan davranışlarındaki değişimin boyutlarını ortaya koymaktadır. İzcilik, deniz piyadeligi ve banka memurluğu yapmış, çevresi tarafından sevilen ve zeki birisi olan Charles Whitman'ın, 1966 yılında annesini ve eşini öldürdükten sonra 13 kişiyi öldürmesi, 33 kişiyi de yaralamasına anlam verilemiyordu. Ancak yapılan otopsi sonucunda Whitman'ın beyinde tümör bulunduğu ve bu tümörün başta saldırganlık ve korku olmak üzere birçok duygu mekanizmasını düzenleyen amigdalayla baskı altında aldığı tespit edildi.⁹⁰

Beyinde bulunan "Orbitofrontal Korteks" bölgesindeki hastalıkların insanların cinsel yönelimlerini etkilediği ve onları pedofilik davranışlara yönelttiği tespit edilmiştir. Bu bölgedeki tümörler temizlendiğinde pedofilik yönelimin de ortadan kalktığı gözlemlenmiştir. 'Frototemporal Demans' hastalarının, toplumsal kuralları yok saymasında ve birçok suça karışmasında beyindeki loplara zarar görmüş ve tahrip edilmiş olması yatmaktadır. Nörotransmitteri üreten hücrelerin azalması sonucunda ortaya çıkan Parkinson hastalığını tedavi etmek için kullanılan ilaçların hastanın vücudundaki dopamin seviyesini yükseltmesiyle dopamin dengesinin alt üst olmasının kişilerde aşırı ilaç kullanımını, kumar ve madde bağımlılığını arttırdığı tespit edilmiştir.⁹¹

Bu araştırmalar insan beyninin genetik nedenlerle birçok davranış bozukluğuna yatkın hale gelebileceğini göstermektedir. Davranışsal bozukluklara genetik aktarımın yanında yetiştirme ortamı da etki etmektedir. Anne karnındaki çocuğun madde kullanıma maruz kalması, fiziksel taciz ve beyin hasarları gibi toplumsal nedenlerde insanın karar verme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.⁹²

Beynin yapısına etki eden genetik ve toplumsal faktörler, bizim tarafımızdan belirlenmediği için "irâde ve sorumluluk" kavramları birçok yönden yeniden ele alınmaktadır. Tourette sendromu, psikolojen bozukluk ve ayırık beyin hastalığı nedeniyle ortaya çıkan vakalar, bizlere zihinsel bir süreç gerektiren üst düzey davranış ve tepkilerin bile irâdesiz ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Genetik ve biyolojik faktörler nedeniyle özgür irâdeden

⁸⁹ Berat Sarıkaya, *Genlere Müdahale-İlahi Kader İlişkisi ve Doğurduğu Bazı Teolojik Problemler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 134-136.

⁹⁰ David Eagleman, *Incognito*, çev. Zeynep Arık Toza (İstanbul: Domingo Yayınları, 2020), 153-155.

⁹¹ Eagleman, *Incognito*, 156-160.

⁹² Eagleman, *Incognito*, 156-160.

bahsetmenin mümkün olamayacağı fikri, nörobilimcileri endişelendirmiş ve nörobilimciler özgür irâdenin var olup olmadığını test edebilme yollarını aramaya başlamıştır.⁹³

Bu bağlamda nörolog Benjamin Libet'in özgür irâdenin tespiti için yapmış olduğu ve kendi ismi ile meşhur olan "Libet Deneyinin" amacı, "eyleme karar verilen an ile davranışın ve davranışa hazırlığın" yani beyinsel aktivitenin başlangıç sürecinin tespit edilmesiydi. Deneye katılanların yapması gereken şey, kendi istedikleri anda parmaklarını hareket ettirmeleriydi. Bu sayede deneklerin parmaklarına bağlanan EMG ve beyinsel aktiviteyi algılayacak olan EEG cihazıyla, eylemin zamanı ile beyinsel aktivitenin zamanı belirlenecekti.⁹⁴ Katılımcıların parmaklarını hareket ettirme arzusunu duydukları an ile parmaklarının hareket ettirdikleri an arasında beyinsel aktivitenin artmakta olduğu gözlemlendi. Eylemin gerçekleşmesinin alınan karardan sonra olması ve bu arada beyinsel aktivitenin artması normal bir durumdu. Şaşırtıcı olan ise katılımcıların parmaklarını hareket ettirme isteği duymasından önce, beyinsel aktivitenin anlamlı bir şekilde başladığının gözlemlenmesi oldu.⁹⁵

Katılımcıların parmaklarının hareket ettirme arzusundan önce, beyin aktivitesinin gerçekleşmesi, ortaya koyulan eylemin çok öncesinde beyin tarafından planlandığını ortaya koydu. Bu durum özgür irâde kavramını savunanlar arasında şok etkisi yaratmıştı. Deneyi gerçekleştiren Benjamin Libet beynin gösterdiği bu aktivasyon nedeniyle özgür irâdeye, insanın parmağını kaldırıp kaldırmamayı "tercih etme hakkına" sahip olmasıyla yer açmaya çalışmıştır.⁹⁶ Libet'in "veto hakkı", klasik fiziğin belirlenimciliği karşısında geliştirilen öngörülemezliği ifade eden "kuantum fiziği", sistemdeki rastgeleliği ve düzensizliği ifade eden "entropi" kavramı, beynin karmaşık yapısı nedeniyle ortaya atılan "kaos" kuramı her ne kadar özgür irâdenin mümkün olduğunu ispat etmeye çalışsa da biyoloji, biyokimya, genetik, psikoloji ve toplum bilim çalışmaları eylemlerin büyük oranda insan irâdesinin dışında meydana geldiğini savunmaktadır.

6. "Öz" ve "Kişilik" Kavramların Temelinde Bilinçsel Farkındalık

Osho, olacak ve olmakta olan her şeyin yaratıcı tarafından belirlendiği, planlandığı ve programlandığı bir kader anlayışını kabul etmemektedir. İnsanı diğer varlıklardan ayrı tutarak, onun belirlenmişlik içerisinde var olmadığını, bunun aksine ihtimalleri tercih etme özgürlüğüne sahip, sürekli oluş halinde bulunduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda Gurdjieff'in "insanın doğmadan önce ruhunun olmadığı" görüşüne atıf yaparak dünyaya gelmeden önce ruhun belirlenmiş olması fikrine karşı çıkmaktadır. O'nun ruhun belirlenmişliği ile kastettiği şey, insanın ruhî özelliklerinin yaratıcı tarafından önceden belirlenmişliğidir. Ona göre insan, ruhunu yaşamı boyunca yapmış olduğu tercih ve seçimlerle her an şekillendirmektedir.⁹⁷

⁹³ Eagleman, *Incognito*, 168-169.

⁹⁴ Seyithan Can- Sabahaddin Kılıç, "Nöroteolojik Açından Kesb Nazariyesi (Benjamin Libet Deneyi Çerçevesinde)", 389-393; Nursena Çetingül, "Benjamin Libet'in "Özgür İrade Deneyi", Bilimsel Eleştirileri ve Kelâmi Perspektifi", *Kader Dergisi*, 21/1 (2023), 325.

⁹⁵ Çetingül, "Benjamin Libet'in Özgür İrade Deneyi", 327.

⁹⁶ Eagleman, *Incognito*, 171.

⁹⁷ Osho, *Zen Büyük Patlama*, 188.

Osho'nun ortaya atmış olduğu bu görüş aynı zamanda Hinduizm geleneği içerisindeki reenkarnasyon anlayışını farklı bir şekilde ele aldığını göstermektedir.

Kişinin özgür olmayı ya da köle olmayı kendisinin seçeceği fikrine sahip olan Osho, mutlak anlamda belirlenmeyi ve planlanmayı fiillerde mekanikliği ortaya çıkaracağı için reddetmektedir. Ona göre insan, fiziksel ve biyolojik olarak belirli özelliklerle ancak ruhsal anlamda herhangi bir belirlenmişlik olmadan dünyaya gelmiştir. İnsanın özgürlüğünü ifade eden bu tarafını bilinç oluşturmaktadır. Fiziksel ve biyolojik şartların belirlenmişliği ise Tanrı tarafından değil, toplum, tarih ve ebeveynler tarafından sağlanmaktadır.

Tarih boyunca kişiyi, beşer olarak başlayan süreçten insan olmaya doğru bir oluşum süreci olarak görenler olmuştur. Olması gereken insan için öz varlığının bilincinde olması, tercih etme kabiliyeti ve yaratıcı olarak doğaya katılma özelliğinin farkına varılması gerekmektedir.⁹⁸ Ancak bu üç özelliğe sahip olabilmek zannedildiği kadar kolay değildir. Nitekim insanı öz varlığının bilincinde olmaktan, tercih kabiliyetini kullanmaktan ve yaratıcı özelliğini geliştirmekten alıkoyacak dört etken bulunmaktadır. Bu etkenler insanı madde ile özdeşleştiren ve varlığının sebebini maddi olana bağlayarak insanı sınırlandıran “*materyalizm*” ve insanı, öz bilince sahip olmayan tabiatın bir ürünü olarak sınırlandıran “*natüralizm*”⁹⁹, insanı, içinde doğup büyümüş olduğu tarihin bir parçası olarak sınırlandıran, kimliğin oluşması noktasında tarihin belirleyici olduğunu savunan “*historizm*”¹⁰⁰, doğanın ve tarihin insan üzerinde kısıtlı etkisini kabul eden ancak insanın ‘benliğini’ oluşturan temel etkenin içinde yaşadığı toplum ve kültür olduğunu savunarak onu sınırlandıran “*sosyolojizm*”¹⁰¹ ve insanın kimliğini fiziksel ve ruhsal özelliklerin oluşturduğunu iddia eden “*biyolojizm*”dir.¹⁰²

Osho, fiziksel ve biyolojik etkenlerin insanı şekillendirdiğini kabul etmekte, ancak bu etkenleri tarih, toplum ve ebeveynlere bağlamaktadır. Bu etkenlerden kurtularak özün varlığına ancak bilinç yoluyla ulaşılabileceğini savunmaktadır. Maddeciliğin katı bir determinizm içermesinden dolayı, madde üzerinde yapılacak her türlü araştırmanın insanı köleleştireceği ve onun tercih etme kabiliyetini ortadan kaldıracabileceğine dikkat çekmektedir. Ona göre, bu nedenle insanın özgürlüğüne ve irâde gücüne en büyük zararı verme potansiyeline psikoloji biliminin sahip olduğunu düşünmektedir. Madde ve kimya üzerinde yapılan çalışmalar, insanların bedenindeki kimyasal etkileşim ile ortaya çıkan davranışlarını (öfke, arzu, istek, cinsellik vb.) kontrol altına alabilme ve özgürlüğü kısıtlayabilme potansiyeline sahiptir. Bu durumdan kurtulmanın yolu bilinçsel farkındalığı arttırmakla mümkündür.¹⁰³

Osho'nun özgür irâde üzerinde sınırlandırıcı bir güç olduğunu belirttiği etkenleri modern çağın bilim anlayışı da kabul etmekte ve özgür irâdenin var olup olamayacağını bu etkenler üzerinden tartışmaya açmaktadır. Modern düşünce kalıtım, genetik, ebeveynlerin çocuklarına

⁹⁸ Ali Şeriatî, *İnsanın Dört Zindanı*, çev. Hüseyin Hatemi (Ankara: İşaret Yayınları, 2013), 20.

⁹⁹ Şeriatî, *İnsanın Dört Zindanı*, 30-31.

¹⁰⁰ Şeriatî, *İnsanın Dört Zindanı*, 36.

¹⁰¹ Şeriatî, *İnsanın Dört Zindanı*, 37.

¹⁰² Şeriatî, *İnsanın Dört Zindanı*, 39.

¹⁰³ Osho, *Kader. Özgürlük ve Ruh*, 128-130.

değer aktarımı, içinde doğulan ve yaşanan çevrenin sosyolojik, ekonomik ve kültürel şartları, dini ya da hukuki kurallar, dinlerin oluşturduğu kurumsal yapılar ve beynin çalışma sistemi gibi etkenlerle özgür irâde üzerinde farklı bir bakış açısı kazandırmaya çalışılmaktadır.¹⁰⁴ Materyalist yaklaşımın temellerini oluşturduğu bu anlayış, insanı madde ile özdeşleştirmekte ve beynin işleyişinde determinist bir yapının hüküm sürdüğünü iddia etmektedir.¹⁰⁵ Bu determinist yapı içerisinde, insanın özgürce karar verebilmesini ifade eden bir özgür irâde kavramından bahsedebilmek mümkün değildir. Nitekim bu durumda karar verici insanı ifade eden "ben" değil, diğer etkenlerdir.¹⁰⁶ Osho, diğer etkenleri "öz" üzerinde kimlik inşa etmesinden dolayı "kişilik" olarak adlandırmaktadır.

Osho, "öz" ve "kişilik" ayrımı yaparak karar vericinin özgür irâdeye sahip insan olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır. Ona göre "öz", herhangi bir şey öğretilmemiş, hiçbir şekilde şartlanmamış Tanrı'dan gelen ruhtur. Bu ruh, düalizmin yani ikiliğin aşılmasını ve Tanrı'yı ifade eder. Bu ruhu keşfetmek ise, tüm dış etkenlerden uzaklaşmak ile mümkündür.¹⁰⁷ Gerçek özü bulmak için, zaman ve mekânı aşmak gerekir. Zaman ve mekân aşılarak gerçek öze ulaşılır. Osho'ya göre, zaman ve mekânı aşmanın iki yolu vardır. Bu yollardan birincisi, bir olanın her yerde ve her zamanda olduğunu söylemektir. Yani: "Ben, Tanrım!" ve "Ben, Hakikatim!" gibi ifadelerle Tanrı'nın varoluşun içine nüfuz etmesini ifade etmektedir. Diğer yol ise, zaman ve mekânın olumsuzlanmasıyla 'Ben Hiçim' demektir. Burada da zaman ve mekân yok olur. Sadece hiçliğin verdiği ebediyet duygusu vardır. Birinci yolun tehlikesi, kullanılacak olan "ben" kavramının birincil hale gelerek "hakikat" kavramını gölgede bırakmasıdır. İkinci yolun tehlikesi ise, "hiçliği" insanların kabullenemeyişidir. Sonuç olarak ise bu iki yol da zaman ve mekânın aşılarak hakikatin keşfedilmesi konusunda aynı şeyi ifade etmektedir.¹⁰⁸

Osho, "öz" ve "kişilik" kavramlarını açıklarken Hz. Mûsâ'nın Tanrı ile karşılaşmasını örnek vermektedir. Yahudi kaynaklarında ve Kur'an'da geçen bu kıssa Osho'ya göre önemli bir hikayedir. Bu hikâyede Tanrı, "ateş" ile simgelenirken; kişilik "ağaç" ile sembolize edilmektedir. Ateşin yükseldiği ağacın yanmaması ise, Tanrı'nın verdiği özgürlüğü ifade etmektedir. "Öz" farklıdır, ona ilâştirdiğimiz "kişilik" ise farklı bir şeydir. Öz, kişiliğin oluşmasına izin verir, çünkü iyi veya kötü olma özgürlüğü Tanrı tarafından verilmiştir. Tanrı "insanın şanını ve kötülüğünü" ifade eden özgürlüğe asla müdahale etmez. Osho'ya göre Tanrı'nın verdiği "öz" bireyseldir ve kişiyle var olan bir şeydir. "Kişilik" ise, dünyanın sana dikte ettiği şeydir. Bu nedenle Tanrı, Hz. Mûsâ'ya "Ayakkabılarını çıkart!" diye seslenmiştir. Bunun anlamı, insanın özünü gizleyen tüm kişiliklerden arınmasının gerekliliğidir. Osho'ya göre bu bir devrimdir, nitekim kişilikten arınmak insanı birey haline getirir ve Tanrı ile ancak bireyler iletişim kurabilir.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Ödemiş, *Kelâmî Açıldan Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü*, 300-301.

¹⁰⁵ Ödemiş, *Kelâmî Açıldan Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü*, 302.

¹⁰⁶ Ödemiş, *Kelâmî Açıldan Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü*, 303.

¹⁰⁷ Osho, *Tao Hakikatin Yolu c. I*, çev. Nurdan Soysal (İstanbul: Omega Yayınları, 2022), 77.

¹⁰⁸ Osho, *Tao Hakikatin Yolu*, c. I, 78-80.

¹⁰⁹ Osho, *Tao Hakikatin Yolu*, c. I, 69-72.

Osho özgür irâde kavramına bilinçsel farkındalık fikri ile yer açmaktadır. Ona göre insan, yukarıda sayılan birçok etken tarafından seçimlerinde baskı altında kalıyor olsa bile, bu baskıdan kurtulması için yeterli bilinçsel donanıma sahiptir. İnsanın bedensel ve maddi olan ile özdeşliği köleliği ortaya çıkarmaktadır. Bunu aşmanın yolu ise, insanın beden ve zihnini baskı altına alan etkenlerden bilinçsel farkındalık yoluyla kendisini kurtarmaktır.¹¹⁰

Hz. Mûsâ ile ilgili kıssayı bâtinî bir yaklaşımla ele alan Osho, Tanrı ile Hz. Mûsâ'nın konuşmasını sembolik bir tarzda anlamlandırmıştır. Konuya İslâmî açıdan yaklaştığımızda Allah, aradaki ontolojik farktan dolayı insan ile vahiy, perde arkasından konuşma ya da elçi aracılığıyla iletişim kurmaktadır.¹¹¹ Bu bağlamda Hz. Mûsâ ile kurulan iletişim perde arkası metoduyla gerçekleşmiştir. Kur'ân'da anlatılan kıssada Hz. Musâ, bir ateş görerek gitmiş olduğu kutsal vadide Allah'tan vahiy almış ve peygamberlik görevi ile vazifelendirilmiştir.¹¹² Kutsal vadide Hz. Mûsâ'nın ayakkabılarını çıkarması doğrudan gerçekleşecek olan vahye bir nevi ön hazırlık olarak değerlendirilebilir. Osho'nun bu kıssada geçen ateşi (Tanrı), ağacı (kişilik) ve ateşin ağacı yakmamasını (özgürlük) olarak sembolize etmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yapılmış edebî bir yorumdan ibarettir. Onun bu kıssayı örnek verirken asıl vurgulamak istediği husus özgür irâdenin dış etkenlerden bağımsız olarak ortaya çıkabilmesinin yolunun bilinçsel farkındalık ile mümkün olduğudur.

Sonuç

Geleneksel cebri kader anlayışı, insan yaşamının önceden belirlenmiş mutlak bir yazgıya tabi olduğu görüşüne dayanırken, Osho bireyin kendi varoluşunu, bilinç ve farkındalık düzeyine göre her an yeniden inşa ettiğini savunmaktadır. O, insanı biyolojik ve çevresel belirlenimlerin sınırlandığı mekanik bir varlık olarak görmeyip, bilinçsel farkındalık sayesinde kendi kaderini oluşturabilen bir özne olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda kaderi önceden belirlenmiş bir yazgı olarak kabul etmemektedir. Bireyi kendi kararlarıyla sürekli yeniden yaratılan bir süreç olarak ele almaktadır.

Osho'nun yaklaşımı, özellikle modern nörobilim, genetik ve biyokimya alanlarında yürütülen çalışmaların insan davranışlarını büyük ölçüde biyolojik ve çevresel faktörlere dayandırarak özgür irâde kavramını sorguladığı bir dönem içerisinde dikkate alınmaya değerdir. Nitekim determinist yaklaşımlar, insan eylemlerinin büyük oranda bilinçdışı süreçler tarafından şekillendirildiğini iddia etmekte olup, bireysel özgürlüğün alanını daraltmaktadır. Osho, bu tür mekanik yaklaşımların bireyi edilgen bir konuma indirgediğini ve insanın bilinç düzeyinde geliştirdiği farkındalık sayesinde bu belirlenimlerin ötesine geçebileceğini ileri sürmektedir. Ona göre özgürlük, yalnızca dışsal kısıtlamalardan bağımsızlık değil, aynı zamanda bireyin içsel dönüşüm yoluyla kendi varoluşunu bilinçli bir şekilde şekillendirme kapasitesidir.

Osho, kader ve özgürlük arasındaki ilişkiyi, bireyin "öz" ve "kişilik" kavramları bağlamında çözümlenmektedir. Osho, "kişilik" kavramını bireyin tarih, kültür, toplum ve ebeveyn gibi dışsal

¹¹⁰ Osho, *Kader, Özgürlük ve Ruh*, 122-123.

¹¹¹ eş-Şûrâ 42/51.

¹¹² Tâhâ 20/9-14; el-Kasas 28/30-32.

unsurlar tarafından şekillendirilmiş yönü olarak tanımlarken, "öz" kavramını bireyin saf ve değişmez varoluşsal gerçekliği olarak ele almaktadır. İnsanın gerçek özgürlüğe ulaşabilmesi, bireyin bu dışsal unsurlar tarafından şekillendirilmiş kimlik algısını aşarak, özüne ulaşması ile mümkündür. Bu noktada Osho'nun görüşleri, geleneksel kader anlayışına ve modern determinizm tezlerine alternatif bir düşünsel çerçeve sunmaktadır. Modern bilimsel gelişmelerin ortaya koyduğu belirlemci paradigmalara karşısında, Osho'nun bilinç odaklı özgürlük anlayışı, "insan irâdesi ve özgürlüğü" kavramları üzerindeki tartışmalara yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

Osho'nun özgürlük anlayışı, insanı diğer varlıklardan ayıran temel özellik olarak sürekli bir yaratma ve kendini inşa etme süreciyle ilişkilidir. İnsan, hayvanlar gibi belirlenmiş bir biyolojik programa sahip değildir; aksine her an kendisini yeniden yaratma potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel, bireyin bilinçli farkındalığı ile ortaya çıkar ve insanı kaderci yaklaşımların ötesine taşır. Bu anlayış, özgürlüğü sadece fiziksel veya biyolojik bir olgu olarak değil, bilinç düzeyinde erişilebilecek bir varoluş hali olarak konumlandırır.

Osho'nun aynı zamanda kaderci ve determinist görüşlerin toplumsal ve ahlâkî sonuçlarını da eleştirmektedir. Ona göre, kaderci düşünce, bireyi sorumluluktan kaçmaya ve dışsal güçlere teslim olmaya yönlendirmektedir. Bu durum, bireyin kendi yaşamını dönüştürme gücünü elinden alır ve onu pasif bir varlık haline getirir. Osho, sorumluluk bilincini özgürlüğün temel bir unsuru olarak görür ve bireyin kendi kaderinin hem yaratıcısı hem de taşıyıcısı olduğunu vurgular. Bu bağlamda, özgürlük, insanın sadece eylemlerinde değil, aynı zamanda bu eylemlerle kendini var etmesinde yatar.

O, bireyin özgür irâdesini tümüyle reddeden katı determinizm ile insanı tamamen özgür bir varlık olarak konumlandıran mutlak özgürlük anlayışları arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Bireyin belirli fiziksel, biyolojik ve çevresel koşullara tabi olduğunu kabul etmekle birlikte, bilinçsel farkındalığın bu belirlenimlerin ötesine geçebilmesi için kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Özgürlüğü yalnızca dışsal kısıtlamalar bağlamında ele alan klasik özgürlük anlayışlarının aksine, bireyin içsel dönüşüm sürecini merkeze almakta ve bilinç düzeyinde ulaşılan farkındalığın özgürlük ile doğrudan ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.

Osho'nun düşünceleri, yalnızca felsefi ve teolojik tartışmalar açısından değil, aynı zamanda çağdaş psikoloji ve nörobilim perspektifinden de dikkate değer bir teorik çerçeve sunmaktadır. Kaderin mutlak bir belirlenmişlikten ibaret olmadığı, aksine bireyin bilinç düzeyine bağlı olarak değişkenlik gösterebileceği fikri, özgür irâde tartışmalarına farklı bir boyut kazandırmaktadır. Dolayısıyla Osho'nun yaklaşımı, bireyin bilinçli farkındalık yoluyla kendi varoluşunu aktif biçimde inşa edebileceği düşüncesine dayanan alternatif bir özgürlük modeli önermektedir.

Hakem/Peer-review: Çift Taraflı Kör/Double Blind.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

İntihal/Plagiarism: Bu makale özel bir yazılımla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./This article has been scanned special software. No plagiarism detected.

Finansman/Funding: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions:

Muhammet Yıldız (%50)

Metin Yurdağür (%50)

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir./The author(s) has no conflict of interest to declare.

ORCID

Muhammet Yıldız, [0009-0002-6920-5867](https://orcid.org/0009-0002-6920-5867)

Metin Yurdağür, [0000-0003-3583-5190](https://orcid.org/0000-0003-3583-5190)

Kaynakça

Alper, Hülya. "Tevfik." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/8-9. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Altıntaş, Ramazan. "Fiillerin Sonuçları/Mütevellidât ve Tab' Düşüncesi." *Kelâm*, haz. Şaban Ali Düzgün. Ankara: Grafiker Yayınları, 2013, 439-444.

Aydın, Ömer. "Kur'ân'da Kader ve Özgürlük." *Kur'ân Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (Şubat 1998): 79.

Aydın, Ömer. *İslâm Kelâmında Kader*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.

Bayler, Şehmus. *İslam Düşüncesinde İlk Kaderîler veya Mu'tezilî Düşüncenin Teşekkül Süreci*. Van: Van Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Muvazzah İlm-i Kelâm Dersleri*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1339-1342.

Can, Seyithan-Kılıç, Sabahaddin. "Nöroteolojik Açından Kesb Nazariyesi (Benjamin Libet Deneyi Çerçevesinde)." *Kader Dergisi* (2019), 380-397.

Çelebi, İlyas. *İnsan İradesi ve Kudret-i İlâhiyye Bağlamında Kader Mes'elesi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

- Çelebi, İlyas. "Hızlân." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/419-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Çelebi, İlyas. "Hüsün ve Kubuh." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 19/59-63. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Çetingül, Nursena. "Benjamin Libet'in 'Özgür İrade Deneyi', Bilimsel Eleştirileri ve Kelâmî Perspektifi." *Kader Dergisi* 21/1 (2023): 325.
- Çinici, Tansu ve Çinici, Murat. "Batılı Bir Düşünür, Doğulu Bir Sufi: George Ivanovich Gurdjieff" *Anasay Dergisi* 8/27 (2024): 208-219.
- Demir, Osman. "Tevlîd." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/38-39. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Deveci, Beyza Aybike. *Hiduizm'de Tantracılık*. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2024.
- Doko Enis. "Çağdaş Nörobilim ve Dini Tecrübe: Nöroteolojik Tezler Bir Zihinsel Durum Olan Tanrı İnancını Yanlışlayabilir mi?" *MetaZihin: Yapay Zeka ve Zihin Felsefesi Dergisi* 1/2 (2018), 211-226.
- Düzgün, Şaban Ali. *Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Eagleman, David. *Incognito*. Çev. Zeynep Arık Toza. İstanbul: Domingo Yayınları, 2020.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed. *el-İktisâd fi'l-İtikâd*. Tahkik: İbrahim Agâh Çubukçu ve Hüseyin Atay. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed. *İhyâ' Ulûmî'd-Dîn*. Tahkik: Abdülkerim el-Kabî. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.
- Esen, Muammer. "Matûridî'nin Bilgi Kuramı ve Bu Bağlamda Onun Alem, Allah ve Kader Konusundaki Görüşlerinin Kısa Bir Tahlili." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/2 (2008): 55.
- Eş'ârî, Ebü'l-Hasan. *el-Lüma' fi'r-Reddi alâ Ehli'z-Zeyg ve'l-Bida'*. Tahkik: Richard M. Frank. Beyrut: Dârü'l-Meşrik. 1999.
- Fettâh, İrfan Abdülhamîd. "Eş'ârî, Ebü'l-Hasan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/444-447. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Frankl, Viktor E. *Anlamsızlık Hissi*. Çev. Defne Şen. İstanbul: Mundi Yayınları, 2024.
- Gölcük, Şerafeddin. "İnsan ve Kaderi." *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1986): 22.
- Gölcük, Şerafeddin. *Bâkîllânî ve İnsanın Fiilleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Güler, İlhamî. *Allah'ın Ahlâkîliği Sorunu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Güler, İlhamî. *Dine Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman. *Talbîsü İblîs*. Tahkik. Seyyid el-Cümeylî. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.

- İlhan, Avni. "Aslâh." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/495-496. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Kâdî Abdülcebâr. *Şerhu'l-Usûl-i Hamse*. Tahkik. Abdulkerim Osman. Kahire: Mektebetü'l Vahbe, 1998.
- Kalaycı, Mehmet. *Tarihsel Süreçte Eşarilik ve Maturidilik İlişkisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an Açısından Fatalizm -İnkârcılığın Bir Tutumu Olarak Kadercilik-." *Hikmet Yurdu Dergisi* 1/1 (2008): 88.
- Korkmaz, Sıddık. "İnsan Fiillerinin Yaratılması Problemi-Kulların Fiilleri ve Yedi Mezhep Risâlesi Örneği." *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/41 (2016): 25.
- Köylü, Mustafa- Oruç, Cemil. "Dini İnançın Temellerinin Bilimsel ve Teolojik Değerlendirmesi: Nöroteoloji". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/2 (2021): 547-560.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-Tevhîd*. Tahkik: Fethullah Huleyf. Beyrut: Dârü'l-Fikr. 2000.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't Tevhîd*. Çev. Bekir Topaloğlu İstanbul: İsam Yayınları, 2014.
- Mert, Muhit. *Kelâm Tarihinin Problemleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Obermann, Julian. "İslam'ın İlk Döneminde Politik Teoloji." Çev. Muhit Mert. *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2006): 120-121.
- Oğuz, Muhammed İhsan. *el-Bürhân ve'l-İkân fî Beyân-ı İrâde-i Cüz'iyeye-i İnsân*. Kastamonu: Muhammed İhsan Oğuz Vakfı Oğuz Yayınları, 2024.
- Oğuz, Muhammed İhsan. *Kitâbu'l Kazâ ve'l-Kader*. Kastamonu: Muhammed İhsan Oğuz Vakfı Oğuz Yayınları, 2018.
- Osho. *Kader, Özgürlük ve Ruh*. Çev. Işıl Ölmez. İstanbul: Butik Yayıncılık, 2022.
- Osho. *Kumların Bilgeligi*. Çev. Emre Özdal. İstanbul: Omega Yayınları, 2019.
- Osho. *Mükemmel Mürit*. Çev. F. Nagehan Öztürk. İstanbul: Ganj Yayınları, 2022.
- Osho. *Özgür Zihin*. Çev. Özlem Özarpacı. İstanbul: Omega Yayınları, 2022.
- Osho. *Tanrı Komplosu*. Çev. F. Nagehan Öztürk. İstanbul: Ganj Yayınları, 2013.
- Osho. *Tao Hakikatin Yolu C. I*. Çev. Nurdan Soysal. İstanbul: Omega Yayınları, 2022.
- Osho. *Tao Hakikatin Yolu C. II*. Çev. Nurdan Soysal. İstanbul: Omega Yayınları, 2022.
- Osho. *Yaratıcılık*. Çev. Ayhan Semih Koç. İstanbul: Butik Yayınları, 2020.
- Osho. *Zen Büyük Patlama*. Çev. Kemal Tokgöz. İstanbul: Omega Yayınları, 2022.
- Ödemiş, Mehmet. *Kelâmî Açısından Nörobilim Verileri Bağlamında İrade Özgürlüğü*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Perho, Irmeli. "İnsan Kendi Kaderini Seçer: İbn Kayyım el-Cevziyye'nin Kader Anlayışı" Çev. Temel Yeşilyurt, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/17 (2001): 307.

- Rahman, Fazlur. *Ana Konularıyla Kur'an*. Çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Sartre, Jean Paul. *Varoluşçuluk*. Çev. Asım Bezirci. İstanbul: Say Yayınları, 2020.
- Sarıkaya, Berat. *Genlere Müdahale-İlahi Kader İlişkisi ve Doğurduğu Bazı Teolojik Problemler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Ta'dil ve Tecvîr." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/366-368. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdurrahman. *el-Milel ve'n-Nihal*. Tahkik: Ahmed Fehmi Muhammed. Kahire: Mektebetü'l-Külliyyâti'l-Ezheriyye, 1992.
- Şeriatî, Ali. *İnsanın Dört Zindanı*. Çev. Hüseyin Hatemi. Ankara: İşaret Yayınları, 2013.
- Teftâzânî, Sa'düddin. *Şerhu'l-Makâsîd*. Tahkik: Abdullah Necati. İstanbul: Şirket-i Sahâfiye, 1881.
- Topaloğlu, Bekir. *Kelâm İlmine Giriş*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1993.
- Topaloğlu, Bekir. "Mâtürîdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/151-157. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Tümer, Günay. "Aslı Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/496-497. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Uludağ, Süleyman. "Hasan-ı Basrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/291-293. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Kader." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/58-63. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yıldız, Muhammet. *Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi'nin Kelâmî Görüşleri*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldız, Muhammet. Osho'nun Nihai Kurtuluş Yolunda Yoga ve Tantra Yöntemine Yaklaşımı. *Iksad Journal* 9/35 (2024): 1-12.
- Yurdağür, Metin. *Kelâm Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019.